

Referansebasert analyse av referentkopling

Forslag til ein operasjonell modell

Helga Mannsåker

Denne artikkelen gjer greie for framstillinga av referentkopling i nokre sentrale verk innanfor tekstbindingsfeltet, sett med skandinaviske auge, og diskuterer problema som kan oppstå når ein brukar desse framstillingane som grunnlag for referentkoplingsanalyse av autentiske tekstar skrivne av relativt røynde språkbrukarar. På basis av denne problematikken vert det presentert eit forslag til ein ny forståingsmodell og eit nytt analyseapparat for referentkopling som baserer seg på relasjonar mellom referentane til frasar i staden for semantiske relasjonar mellom ordstammer. Målsetninga med arbeidet har vore å freista å finna ei løysing på utfordringane knytte til forholdet mellom denotasjon og referanse i referentkopplingsanalysesamanheng, og arbeidet er basert på innsikter henta frå kognitiv lingvistik og relevante teori. Som illustrasjon til både eksisterande problem og moglege løysingar er det i all hovudsak brukt døme henta frå ulike tekstar publiserte på Internett.

1 Innleiing

Tekstbinding er ein samleterm for fleire ulike fenomen som skapar samanheng og struktur i tekstar. Dei såkalla kohesjonsmekanismane, som er sagt å uttrykkja samanheng i tekst (ofte kalla *koherens*) på tekstoverflata, utgjer ei av «søylene» innanfor tekstbindingsfeltet. Halliday og Hasan sitt verk *Cohesion in English* (1976) vert rekna som sentralt for utviklinga av tekstbindingsfeltet, og dette verket var det første som undersøkte fenomenet kohesjon (Renkema og Schubert 2018, 126).

Kohesjonsmekanismar vert vanlegvis delte i to kategoriar: referentkopling og setningskopling. Setningskopling dreiar seg om bruk av markørord for å eksplisiterast relasjonar mellom situasjonar som er refererte til i ulike setningar. Referentkopling er når to tekstkonstituentar¹ (òg kalla *tekstreferentar*) kan seiast å referera til same referent eller til kvar sin referent som på ein eller annan måte er relatert til den andre. Det er sistnemnde type kopling, altså referentkopling, denne artikkelen skal handla om.

Referentkoplingsanalyse vert mellom anna nytta i analyse og vurdering av elevtekstar, herunder innlærartekstar, sjå t.d. Eide (2018), Zwicky (1984), Danbolt (2001) og Øgreid (2005). Analyse av referentkopling inneber først og fremst å identifisera kopling og koplingstype «bakover» mellom to og to refererande tekstkonstituentar, dvs. å fastslå om, og i så fall korleis, konstituent nummer 2 er relatert til konstituent nummer 1, og deretter korleis konstituent nummer 3 eventuelt er relatert til konstituent nummer 2, osv. Og deretter vil ein ofte supplera analysen med å setja opp og undersøkje langsgåande kjeder av samankopla konstituentar i teksten. Til dømes undersøkte Zwicky (1984) referentkjeder i elevtekstar med høge versus låge karakterar og fann at tekstane som hadde fått høge karakterar, inneheldt færre kjeder, men fleire lange kjeder (> 5 ledd), samanlikna med tekstane som hadde fått låge karakterar.

I motsetnad til analyseapparatet for setningskopling, som er relativt oversiktleg og einskapleg i litteraturen, varierer analyseapparatet for referentkopling frå framstilling til framstilling med omsyn til kategoriar og underkategoriar, og mange av modellane er svært omfattande. Analyseapparata som er presenterte, er kompliserte å bruka i praksis, kategoriseringsprinsippa er til dels uklære, og nokre av dei illustrerande døma tykkjest noko «veltilpassa» i høve til korleis autentiske tekstar ser ut. Men hovudproblemet med tidlegare modellar, slik eg ser det, er at dei i altfor stor grad er baserte på formelle aspekt og semantiske relasjonar mellom ord, og i altfor liten grad på den kontekstuelle referansen til frasar.

Mottakar gjer slutningar om referansen til eit språkleg uttrykk basert på ei rekkje ulike ressursar: semantikk, grammatikk, kontekst, slutningskapasitet og bakgrunnskunnskap. Som Langacker (2008, 458) skriv:

Conventional linguistic units are just one resource exploited in usage events. In speaking and understanding, we draw on our full range of knowledge, mental abilities, and interpersonal skills. Also essential is our apprehension of the context, one facet of which is the ongoing discourse itself. The various factors contributing to usage events should not be thought of as separate and discrete. In particular, the specific contributions of language cannot be segregated and

¹ Ein konstituent skal her forståast som eit uttrykk som refererer til noko(n).

precisely delimited. The linguistic meaning of a word, for example, is not a distinct and self-contained entity, divorced from other knowledge and cognitive abilities – instead it recruits and exploits them.

Å laga referentkoplingskategoriar baserte på semantiske relasjonar som synonymi, antonymi, hyponymi og meronymi, slik det tradisjonelt har vore gjort (Halliday og Hasan 1976; Källgren 1979; Fossetøl 1983; Nyström 2001), er derfor problematisk. Eit ordpar som semantisk og isolert sett er hyperonym/hyponym, kan ha same referent i ein gjeven tekst, som t.d. når éi og same gruppe flodhestar først vert referert til med konstituenten *flodhestane* og deretter med konstituenten *dyra*. Denne koplinga er å finna i den første biletteksten i Schjølberg (2020): «Turister advares mot flodhestene som bor i Magdalenaelva i Colombia. Dyrene stammer fra fire flodhester som ble importert av Pablo Escobar.» I denne spesifikke konteksten er dei to substantiva *flodhestene* og *Dyrene* koreferente, dvs. at dei refererer til den same referenten. At substantivet *flodhest* semantisk sett er eit hyponym til substantivet *dyr*, gjer sjølvsagt at substantiva kan seiast å vera semantisk beslekta, og dette utgjer éin av leietrådane for disambiguering av referansen til konstituenten *Dyrene*: Ein flodhest er de facto ein type dyr. Og det er i den umiddelbare konteksten ikkje nemnt andre deltakarar som kan vera aktuelle referantar for konstituenten *Dyrene*. Bruken av bestemt form av substantivet *dyr* er ein annan leietråd, for dette signaliserer at referenten er rekna av avsendar for å vera identifiserbar for mottakar (i dette tilfellet fordi han er nemnd i føregående setning). All eventuell tvil vert eliminert ved den påfølgjande opplysinga om at *dyra* stammar frå fire importerte flodhestar. Bruken av ubestemt form av substantivet *flodhest* i den andre setninga signaliserer sameleis at det er eit skifte i referent. Ubestemt form blir typisk brukt når ein skal referera til ein referent som ikkje er identifiserbar for mottakar, dvs. ikkje kjent eller omtalt tidlegare. *Flodhestene* i den første setninga og *flodhester* i den andre setninga refererer altså *ikkje* til dei same individa.

Det er ikkje tilstrekkeleg å sjå på kjernen i frasen når ein skal finna fram til den eksakte referansen. Ofte vert den ønskete referansen oppnådd eller tydeleggjort ved å bruka ein utbygd substantivfrase, til dømes med ei innskrenkande relativsetning, som i *flodhestene som bor i Magdalenaelva* og *fire flodhester som ble importert av Pablo Escobar* over, eller som i (1):

- (1) **Stoffene forskerne først hadde tenkt å bruke**, viste seg vanskelige å kombinere fordi det ikke var noe overlapp i temperaturer **stoffene** kan trives i. Dermed ble forskerne tvunget ut på netthandel etter **stoffer som kanskje kunne la seg bruke**. (Melteig 2020; mine uthevingar)

Den første og den andre markerte konstituenten i (1) refererer til dei same stoffa (konstituentane er altså koreferente), medan den tredje markerte konstituenten refererer til

nokre (heilt) andre stoff, og sistnemnde konstituent er dermed ikkje koreferent med dei to førstnemnde konstituentane; han refererer tvert om til ein referent som i teksten står i eit motsetnadsforhold til referenten til dei to føregåande konstituentane, nærare bestemt ein motsetnad mellom 'ubrukelege stoff' og '(forhåpentlegvis) brukande stoff', sett i relasjon til det aktuelle forskingseksperimentet. Det nyttar ikkje å berre sjå isolert på denotasjonen til substantivet *stoff* i desse frasane! Det er som kjent heile frasen som refererer, ikkje kjernen i frasen (eller meir presist: stamma til kjernen i frasen). Referansen til konstituenten *stoffene* mot slutten av den første perioden i (1) kjem blant anna fram ved at han består av det same substantivet som utgjer kjernen i den første konstituenten. Den tredje og siste konstituenten, som òg har substantivet *stoff* som kjerne, har ikkje same referanse som dei to føregåande konstituentane, noko bruken av ubestemt form av substantivet og den innskrenkande relativsetninga som utgjer tillegget til kjernen, tydeleg indikerer. Men det at substantivet som utgjer kjernen, er det same som i dei to føregåande konstituentane, bidreg sjølvstilt til at mottakar oppfattar at denne konstituenten står i éi eller anna form for bindingsforhold til dei to føregåande. Det er her ikkje snakk om eit bindingsforhold i form av koreferanse, men om det eg vel å kalla ein type «parallell referanse», nærare bestemt ein motsetnadsrelasjon.

I (1) såg vi at konstituentar med same kjerne kan referera til referentar som ikkje har nokon overlapp i referanse. Motsett kan konstituentar som er fullstendig koreferente, ha kjernar der stamma til kjernene isolert sett har heilt ulike denotasjonar. I ein gjeven tekst kan nær sagt kva som helst referera til kva som helst så lenge konteksten legg til rette for det, som i Wergeland sitt dikt «Den første Sommerfugl», der konstituentane *Min Sommerfugl – du søde lille Gjest – du Luftens Blomme – du Kræ – Barn* alle refererer til éin og same referent, nemleg ein sommarfugl² (Wergeland og Beyer 1947, 274–275). Frasane fungerer som koreferente konstituentar i akkurat dette diktet, men substantiva *sommarfugl – gjest – blome – kre – barn* er ikkje synonyme isolert sett.³

Sidan denotasjonelle termar står i eit mange-til-mange-forhold til relasjonelle termar, bør ein analysemodell for tekstbinding ikkje ta utgangspunkt i semantikk, men i pragmatikk, dvs. i korleis mottakar dreg slutningar om referanse på basis av ei rekkje tilgjengelege ressursar. Som det vert peika på i relevansteorien til Sperber og Wilson, er tydinga til språklege ytringar alltid kontekstsensitiv og inferensiell. All kommunikasjon avheng av vår evne til avansert «tankelesing» (*theory of mind*), dvs. evna

² Dette er sjølvstilt ei grov overforenkling – eg vil presisera at eg siktar til **motiv** og ikkje **tema** her.

³ Dette er noko som òg vert understreka av Halliday og Hasan (1976, 288): «EVERY lexical item MAY enter into a cohesive relation, but by itself carries no indication whether it is functioning cohesively or not. That can be established only by reference to the text.»

til å trekkja slutningar om den kommunikative intensjonen til avsendar. Språklege uttrykk underspesifiserer i regelen det som vert kommunisert ved hjelp av dei, så mottakar må gå inn i ein tolkingsprosess og danna teoriar om kva som er den intenderte budskapet til avsendar. Sjølv om ei ytring i prinsippet alltid kan tolkast på fleire måtar, er det vanlegvis slik at i den aktuelle konteksten er dei ulike mogelege tolkingane meir eller mindre tilgjengelege, og som regel er det éi av dei som skil seg ut som den klårt mest sannsynlege. Når mottakar har funne fram til denne tolkinga, stoppar tolkingsprosessen (Wilson og Sperber 2006).

Referentkopling dreiar seg altså om mykje meir enn ord(stamme)semantikk, noko (2) demonstrerer.

- (2) På en plass oppe i Vågå i Gudbrandsdalen bodde det engang i gamle dager et par fattige folk. De hadde mange barn, og **to av sønnene**, som var så ved lag halv voksne, måtte støtt reke omkring på bygda og tiggje. Derfor var **de** vel kjent med alle veier og stier, og **de** visste også benveien til Hedalen. Engang ville **de** gå dit. Men **de** hadde hørt at noen falkefengere⁴ hadde bygd seg en hytte ved Mæla; der ville **de** gå innom med det samme og se *fuglene*, og hvordan de fanget *dem*, og derfor tok **de** benveien over Langmyrene. (Asbjørnsen og Moe [1843–44] 1994; mine uthevingar: dei tre ulike kjedene er markerte med høvesvis feit skrift, understreking og kursiv)

I (2) har vi eit brot i referanse i eitt av tilfella av pronomenet *de* i den delen av teksten som har svart skrift. (Delen med grå skrift er ikkje inkludert i referentkjedeanalysen.) Tilfelle nummer 1–5 av *de* refererer til same referent, medan tilfelle nummer 6 refererer til ein annan referent, nemleg falkefengarane. Leietrådane mottakaren får til å registrera dette skiftet i referanse, finst i konteksten, der hen vert presentert for eit bestemt perspektiv: Referenten til *de* i tilfelle 1–5 ønskjer å gå til Hedalen, har høyrte om nokre falkefengarar og vil gå innom hytta deira på vegen til Hedalen for å observera og læra. På bakgrunn av dette er det opplagt at det er falkefengarane som er referenten til det sjette tilfellet av *de*, sidan *de* her refererer til nokon som blir sett av referenten til *de* i tilfelle 1–5, **og** som fangar fuglar. Vidare er det klart at referansen skiftar tilbake att i det sjuande tilfellet av *de* fordi det her igjen er snakk om gåturen/ruta til *de* i 1–5. Vidare er det den generiske referansen til forleddet i samansettinga *falkefenger* som er leietråden til den spesifikke referansen til konstituenten *fuglene*, og heile samansettinga (*falkefenger*) er leietråd for referansen til det påfølgjande *dem*. Med Langacker (2008, 493) kan vi kanskje seia at vi har «a path of mental access that starts with the specified location» i den første setninga, «en plass oppe i Vågå i Gudbrandsdalen», destinasjonen Hedalen og vegen mellom desse stadene, som fører over Mæla via Langmyrene.

⁴ *Falkefenger*: 'person som fanger (jakt)falker', jf. <https://naob.no/ordbok/falkefenger>.

Det er dei to gutane som heile tida er i fokus, jf. at dei vert refererte til med subjektsleddet i alle heilsetningane i den sekvensen av (2) som står med svart skrift. På bakgrunn av dette er referanseskiftet midt i ei kjede av det same pronomenet vellukka.

I denne artikkelen lanserer eg eit forslag til ein ny forståingsmodell og eit nytt analyseapparat for referentkopling som baserer seg på relasjonar mellom referentane til frasar i staden for semantiske relasjonar mellom ordstammer. Målsetninga med arbeidet har vore å freista å finna ei løysing på utfordringane knytte til forholdet mellom denotasjon og referanse i referentkopplingsanalysesamanheng.

I det vidare skal eg først gjera kort greie for analyseapparatet i nokre sentrale verk innanfor tekstbindingsfeltet, sett med skandinaviske auge. Målet er å visa bakgrunnen for og framveksten av dei framstillingane av tekstbinding som finst i dag, og problema som heftar ved dei. Til slutt vil eg presentera mitt eige forslag til ein modell for analyse av referentkoplingstypar. Som illustrasjon til både eksisterande problem og moglege løysingar brukar eg i all hovudsak døme henta frå ulike tekstar publiserte på Internett.

Men først skal vi altså ta for oss noko av framveksten av referentkopplingsanalyse frå Halliday og Hasan fram til i dag. Så vidt eg kan sjå, er det framleis Halliday og Hasan si framstilling frå 1976 som er generelt gjeldande internasjonalt,⁵ og i Skandinavia byggjer ulike framstillingar i tillegg på Fossetøl (1983) og/eller Källgren (1979). Framstillinga i desse tre verka vert derfor presentert og drøfta i det følgjande. Deretter presenterer eg framstillinga til Nyström (2001), som etter det eg kjenner til, er den einaste monografien om tekstbinding i skandinavisk samanheng frå dette tusenåret, og framstillinga til Tanskanen (2006), som undersøker referentkopling i munnleg og skriftleg engelsk, og som har ein fyldig teoretisk del i sin monografi.

2 Bakgrunn

Tekstlingvistikken oppstod på 1960- og 70-talet som ein reaksjon mot grammatikken si «vegring» mot å gå over setningsgrensa og opp på tekstnivået. Føremålet til tekstlingvistikken er å undersøkje kva mekanismar som gjer at ein sekvens av setningar tykkjest som ein samanhengande tekst for mottakaren – eller ikkje gjer det.

2.1 Halliday og Hasan

Halliday og Hasan si bok *Cohesion in English* (1976) kan seiast å markera starten på forskingsfeltet tekstbinding innanfor tekstlingvistikken. Dei to forfattarane hevdar at

⁵ Jamfør at boka vert omtalt som «the standard work» når det gjeld kohesjon, i Renkema og Schubert (2018, 149).

det som gjer at eit sett med setningar utgjer ein tekst, er såkalla **tekstur**. Tekstur oppstår som følgje av kohesjonsrelasjonar (*cohesive relations*) i og mellom setningane. På s. 2 i boka illustrerer forfattarane dette med følgjande døme:

Wash and core six cooking apples. Put them into a fireproof dish.

Konstituenten *them* i den andre setninga viser anaforisk tilbake til konstituenten *six cooking apples* i den første setninga. Kohesjonsrelasjonen, eller referentkoplinga, mellom dei to frasane gjer at dei to setningane blir oppfatta som (del av) ein tekst. Forfattarane definerer kohesjon slik: «Cohesion occurs where the INTERPRETATION of some element in the discourse is dependent on that of another. The one PRESUPPOSES the other, in the sense that it cannot be effectively decoded except by recourse to it.» (Halliday og Hasan 1976, 4.) Poenget er at vi kan ikkje vita kva *them* refererer til ved å berre sjå på setninga som inneheld pronomenet. Vi må gå ut over setningsgrensa – eller ut av teksten – for å finna ut dette. Dersom eit presupponert element er teksteksternt, dvs. knytt til situasjonskonteksten, er det ifølgje Halliday og Hasan eit **eksoforisk** samband mellom dei to elementa, og vi har ikkje med tekstleg kohesjon å gjera. Vi snakkar berre om kohesjon i dei tilfella der begge elementa er tekstinterne og har eit såkalla **endoforisk** samband seg imellom. Det er to typar endoforisk referanse: **anafor**, der det presupponerte elementet opptrer tidlegare i teksten, og **katafor**, der det presupponerte elementet opptrer seinare i teksten. Brown og Yule (1983, 193) gjev følgjande illustrasjon på desse kategoriane:

- a. *Exophora*: Look at that [*that* = 'the sun', som er synleg for både sendar og mottakar]
- b. *Endophora*:
 - i. anaphoric - Look at the sun. It is going down quickly.
(*It* refers back to *the sun*.)
 - ii. cataphoric – It's going down quickly, the sun.
(*It* refers forwards to *the sun*.)

Merknad: Dømet i (ii) er noko uvanleg i tekstbindingssamanheng, då det ikkje er snakk om konstituentar frå to ulike **fullstendige** setningar her. Kan det vera at forfattarane markerer ein konstituent i ei slags elliptisk setning her? (? 'It's going down quickly, the sun is.?) Jamfør t.d. Nyström (2001), som har som prinsipp å ikkje gjera nettopp det. Tradisjonen med å berre markera koplingar mellom konstituentar i kvar si setning, stammar frå Halliday og Hasan (1976, 7–9), som skriv at kohesjon sjølvstøtt kan finnast innanfor setningsgrensene så vel som mellom to setningar, men at «As a general rule, the examples cited in this book will be of cohesion across sentence boundaries, since here the effect is more striking and the meaning more obvious: cohesive ties between sentences stand out more clearly because they are the ONLY source of texture, whereas

within the sentence there are the structural relations as well» (s. 9). Det er altså ingen fagleg basert grunn til å ikkje markera koplingar mellom konstituentar i éi og same setning – praksisen er basert på gamal sedvane. Ein kan tenkja seg eit argument som går på at det er meir arbeidskrevjande å markera koplingar òg innanfor setninga, sidan det blir fleire koplingar å analysera, men eg vil hevda at det er meir arbeidskrevjande (og frustrerande) å konsekvent lata vera å gjera det, fordi det så opplagt finst mange koplingar inne i setningar, og fordi det å unngå å markera dette medan ein jobbar med ein tekst, krev at ein fortløpande analyserer kvar setning for å sjekka om konstituentane er i same setning eller ikkje. Viss teksten ein analyserer, har ein hypotaktisk stil, med fleire lag av leddsetningar «skrudde inn i kvarandre», er det ei krevjande oppgåve. Og kva med setningar med predikativledd som kan seiast å vera refererande så vel som beskrivande – korleis skal ein avgjera kva ledd ein skal inkludera i kjeda, og kva ein skal «hoppa over»? Jamfør setninga «**Flodhester** er det forskerne kaller for **økosystemingeniører**. **De** flytter viktige næringsstoff fra et økosystem til et annet.» (Schjølberg 2020; mine uthevingar)

Ei anna form for presupposisjon, kalla **homofori**, er skildra i Maagerø (2005, 177). Ved homofori er det presupponerte elementet å finna i kulturkonteksten. Vi nyttar typisk berre bestemt form når vi refererer til allment kjende entitetar i verda/samfunnet som sola, månen, kongen, regjeringa osv.

Halliday og Hasan (1976) skriv at kohesjon vert uttrykt dels gjennom grammatikk og dels gjennom vokabular, og dei skil derfor mellom leksikalsk og grammatisk kohesjon. Leksikalsk kohesjon vert delt inn i **gjentakning** (*reiteration*), som har undergruppene *repetition* (t.d. *mushroom–mushroom*), *synonym* (*climb–ascent*), *superordinate* (*Jaguar–car*) og *general word* (*Geneva–the place*) (s. 278), og **kollokasjon**, der kohesjonen er basert på assosiasjon mellom ord som regelmessig opptrer saman, som t.d. *boys–girls*, *boy–child*, *crowded–deserted*, *skip–play*, *Tuesday–Thursday*, *basement–roof*, *car–brake*, *blade–sharp*, *ill–doctor* (s. 285).

Grammatisk kohesjon har i deira modell undergruppene *reference*, *substitution* og *ellipsis*. Slik forklarar Halliday og Hasan (1976, 31) namnet på kategorien *reference*:

There are certain items in every language which have the property of reference, in the specific sense in which we are using the term here; that is to say, instead of being interpreted semantically in their own right, they make reference to something else for their interpretation. In English these items are personals, demonstratives and comparatives.

Kategorien *substitution* er mellom anna illustrert med døma *My axe is too blunt. I must get a sharper one* og *You think Joan already knows? – I think everybody does*, der «one

substitutes for *axe*, and *does* for *knows*» (Halliday og Hasan 1976, 89). Kategorien *ellipsis* er definert som «substitution by zero» (s. 89).

Parallelt med inndelinga av leksikalsk og grammatisk kohesjon opererer dei med ei inndeling av referensiell relasjon for såkalla leksikalsk gjentakning (*lexical reiteration*) som består av følgjande variantar: same referent, inkluderande, ekskluderande, urelatert (Halliday og Hasan 1976, 283, 288). Analyseapparatet presentert av Halliday og Hasan (1976) er sær finmaska og detaljert, og det går ut på å nytta ein kombinasjon av analysekodar og notering av konstituentar for ei rekkje eigenskapar, mellom anna talet på konstituentar som inngår i referentkoplingar i setninga, og avstanden mellom konstituentane (dvs. kor mange setningar som eventuelt kjem mellom dei konstituentane som står i eit bindingsforhold til kvarandre). Kohesjonstypen skal markerast med eit detaljert kodesystem som består av fem hovudtypar med ei rekkje undertypar og undertypar av undertypar. Kodesystemet fyller heile seks sider i boka!

Halliday og Hasan opererer altså med to parallelle kategoriseringar, grammatisk versus leksikalsk kohesjon. Analyseapparatet deira er sær arbeidskrevjande å skulle operera med i praksis, og kodesystemet som skal nyttast, er reine mastodonten. Det å insistera på eit skilje mellom grammatisk og leksikalsk referentkopling fører til mykje ekstraarbeid for den som skal analysera. Veksling mellom ubestemt og bestemt form av substantivet inneber t.d. per definisjon også alltid gjentakning av substantivet. Halliday og Hasan (1976, 346) analyserer dermed eit døme som *a temple wall—the temple* todelt. Dei markerer binding mellom *the* og den føregåande konstituenten *a temple wall* og mellom *temple* i *the temple* og *temple* i den føregåande *a temple wall*. Å konsekvent skulle gjennomføra ein slik finmaska og «dobbeltløpa» analyse vil lett kunna føra til droppa trådar og fullstendig floke for den som analyserer.

Andre og meir fundamentale problem ved Halliday og Hasan sin modell vil bli drøfta seinare i teksten.

2.2 Fossestøl

På om lag same tid som Halliday og Hasan skreiv si bok, skreiv norske Bent Fossestøl avhandlinga *Tekst og tekststrukturer* (Fossestøl 1980), som i norsk språkdrakt tek for seg det nye forskingsfeltet tekstlingvistikk, herunder det han på s. 149 kallar «relasjonar mellom leksemer», der han kjem inn på referentkopling. Tre år seinare gav han ut boka *Bindingsverket i tekster* (Fossestøl 1983), som inneheld avsnittet «Koherensmekanismer»⁶ (s. 105–119), der han tek for seg referentkopling og setningskopling. Fossestøl (1983) skriv følgjande på s. 105 under overskrifta «Referentkopling»:

⁶ Fossestøl bruker ikkje termen *kohesjon*.

Sentralt i all tekstforming er det vi betegner som gjentakelse eller repetisjon. Det vil si at et element i en setning blir gjentatt i en eller annen form i neste setning:

1 Kari og Per er søsken. Kari er eldst.

2 Per er bror av Kari. Han er eldre enn henne.

Merk at Fossestøl her baserer sin definisjon på at element i ei setning vert gjenteke (i éi eller anna form) i neste setning. Dette har han truleg frå Halliday og Hasan (1976), som deler leksikalsk kohesjon inn i gjentaking (*reiteration*) og kollokasjon (*collocation*).

Å basera seg på «gjentaking» er problematisk på to måtar: Det krev ei ganske vid tolking av verbet *gjenta* for å godta at *Han* er ei gjentaking av elementet *Per* i føregåande setning, sjølv om dei to elementa tvillaust refererer til same referent, og det oppstår ein logisk brest når Fossestøl skriv om strykingar og ellipsar, som han meiner fungerer anaforisk «med samme funksjon som repetisjon» (s. 111). Stryking har altså same funksjon som gjentaking, ifølgje Fossestøl.

Gjentaking i ordets rette forstand, dvs. repetisjon av eksakt same språklege (leksikalske) materiale, er relativt utypisk – det vanlege er å nytta eit proord eller ei modifisert (oftast redusert) utgåve av føregåande konstituent. Enkvist (1974, 201) peikar i tillegg på at repetisjon av eit ord i påfølgjande setningar ikkje automatisk markerer eller vitnar om underliggjande koherens: «En bil körde just förbi huset. Orden bil och hus har båda tre bokstäver. Hus har golv och bilar ratt. En råtta språng just förbi ratten.»

Fossestøl (1983, 105–106) skriv vidare:

I 1 har vi identisk gjentakelse, *Kari* forekommer i begge setningene, og vi taler da om *morfologisk identitet*. I 2 er det ikke morfologisk identitet, men *Per* og *han* på den ene siden og *Kari* og *henne* på den andre siden betegner same person. Vi sier da at det foreligger *referensiell identitet*. Også i 1 er det referensiell identitet, men i tillegg altså morfologisk identitet. [...] Når to eller flere uttrykk refererer til samme objekt, sier vi at uttrykkene er *koreferente*. *Per* og *han* og *Kari* og *henne* er da koreferente ord for henholdsvis en mannlig og en kvinnelig person. Vi kan altså referere flere ganger til samme objekt med a) morfologisk identiske uttrykk eller med b) et pronomen. En tredje vanlig referansemulighet er c) bestemt form av substantivet [...].

Fossestøl set altså opp eit skilje mellom morfologisk og referensiell identitet, noko som minner om Halliday og Hasan (1976) si doble kategorisering på basis av leksikalsk kohesjon av typen «reiteration» versus referensiell relasjon. Men lik Halliday og Hasan baserer Fossestøl sine leksikalske referentkoplingstypar på semantiske relasjonar mellom ord, sjølv om referanse openbert er sentralt i hans modell (jf. sitatet over). Fossestøl opererer med følgjande kategoriar:

- **Identisk gjentaking**
- **Proformer** (anafor og katafor), dvs. pronomen, proadjektiv og proadverb

- **Strykingar/ellipsar**, som er definert som fjerning av rekonstruerbare element som er identiske eller nesten identiske med eit føregåande korrelat
- **Generalisering–spesifikasjon**, der ein går frå ei mengd til ei delmengd, og der ein ikkje har koreferanse, men ev. kospesifikantar
- **Synonymi**, som byggjer på referensiell identitet, men inneber stilistiske skilnadar mellom dei koreferensielle orda. Fossetøl understrekar her at synonymi vert definert ut frå kva som gjeld som synonymt i teksten og ikkje i isolasjon. Til dømes kan ord som står i hyponymirelasjon til kvarandre semantisk, fungera som synonym i ein gjeven tekst, som *kjole–plagget*, og synonymien kan òg vera «en ren ad hoc-laging», som *sjefen–den tufsen* (Fossetøl 1983, 115).
- **Hyponymi**, som har samanheng med spesifikasjonsomgrepet, men som gjeld ord som inngår «i et semantisk begrephierarki, slik at vi har å gjøre med overbegrep (hyperonym) og underbegrep (hyponym), eller flere underbegrep (kohyponymer) under samme overbegrep.» (s. 115). Fossetøl skriv at vi kan ha tilfelle der uttrykka er både kohyponym og kospesifikantar som i *kjøretøyer–bilene, syklene–motorsyklene* (s. 115).
- **Antonymi**, der to eller fleire ord eller frasar viser til ulike referentar og kontrasterer på éin eller annan måte. Føresetnaden for antonymi er ifølgje Fossetøl at referentane har mange likskapsunkt og tilhøyrer same gruppe eller kategori, og at vi slik sett ofte får ein kombinasjon av antonymi og hyponymi.
- **Komparasjon**, som inneber samanlikning av typen *Jens er snill, Terje er snillere / ikke snill*, som «lett kan oppfattes som en form for antonymi eller kontrast mellom grader [...] eller rett og slett som en spesifisering av grader» (s. 116).
- **Kontiguitet** (semantisk slektskap), som ifølgje Fossetøl er

[...] en form for assosiasjoner som skapes gjennom semantisk slektskap. [...] Det er alltid mulighet for kopling av hvilke som helst par av leksemer som på en eller annen måte er assosiert med hverandre. Assosiasjonene er selvsagt av skiftende fasthet, fra kombinasjoner som *vin* og *drikke*, *blondt* og *hår*, *lys* og *skygge* til fjernere forbindelser som bare kan etableres i den konkrete tekst. (s. 118).

Fossetøl kommenterer ikkje at to av døma hans her vel så gjerne kan vera døme på høvesvis hyponymi/hyperonymi (*vin* og *drikke*) og antonymi (*lys* og *skygge*). Han skriv at kontiguiteten kan følgja ulike assosiasjonslinjer som heilskap:del, logisk føresetnad, objekt:eigenskap og fenomen:utøvar.
- **Transformativ ekvivalens**, som gjeld gjentakning «der ordklassen kan skifte fra setning til setning, mens det semantiske innholdet blir beholdt» (s. 118). Den vanlegaste endringa er ifølgje Fossetøl nominalisering av verb, verbfrasar eller adjektiv.

Heilskapsinntrykket av Fossetøl si kategorisering er at det er ein del overlapp og uklåre grenser mellom kategoriane, og at det til dels er uklårt kva relasjon det er mellom dei koplingane som ikkje er baserte på (full) referensiell identitet i form av koreferanse, altså at uttrykka refererer til same objekt, nemleg spesifisering, hyponymi, antonymi, komparasjon og kontiguitet. Relasjonen del:heilskap er nemnd under kontiguitet, men det verkar ulogisk at ein slik relasjon ikkje er tilgodesedd med ein «sterkare» relasjon enn assosiasjon, all den tid spesifisering og hyponymi og kontrast og samanlikning har fått eigne oppføringar, og del:heilskap handlar om relasjonar knytte til éin og same entitet.

Vidare er kategoriane til Fossetøl ei assortert blanding, dvs. at det ikkje er noko overordna, styrande prinsipp eller noka grovinndeling av lista over så ulike fenomen som identisk gjentaking, ellipse, proord, bestemt form, synonymi, ordklasseskifte, komparasjon, assosiasjonsbasert kopling av leksem og så vidare. Dette genererer ein del praktiske problemstillingar, til dømes denne: Viss eit proord vert repetert, skal det då reknast som døme på kopling ved hjelp av identisk gjentaking eller proform? Fossetøl skriv om kategorien synonymi at han byggjer på referensiell identitet, men inneber stilistiske skilnadar mellom dei koreferensielle orda, og understrekar samstundes at synonymi vert definert ut frå kva som gjeld som synonymt i teksten og ikkje i isolasjon. Spørsmålet blir då kva som eigentleg er den prinsipielle skilnaden mellom koreferensielle konstituentpar som *sjefen–den tufsen* og *sjefen–han*? Både *den tufsen* og *han* er koreferensielle med *sjefen*, og dei fungerer begge som synonym (dvs. uttrykk med ulik form, men lik referanse) til *sjefen* på den aktuelle staden i den aktuelle teksten, men ikkje i isolasjon. Dreiar skilnaden seg utelukkande om at det må kunna seiast å vera stilistiske skilnadar mellom dei to konstituentane for at det skal vera ei synonymi-kopling? Og kva viss vi har ein frase som inneheld eit proord som er koreferent med føregåande konstituent, men som samla sett står i eit generaliserings/spesifikasjonsforhold til føregåande konstituent, som t.d. *studentane–dei flinkaste av dei*? Korleis analyserer ein dette paret? Som spesifisering, som proord, eller som begge delar, dvs. som ein spesifiserande frase som inneheld eit proord?

2.3 Källgren

Ei svensk doktoravhandling frå 1979, som Fossetøl siterer frå i sin omtale av ellipsar, er Gunnel Källgren si *Innehåll i text*. Källgren baserer seg til dels på ei relasjonstypeinndeling av Nils Erik Enkvist (1974). Ho skil (som Fossetøl) ikkje mellom grammatisk og leksikalsk kopling og opererer med følgjande kategoriar for referentbinding:

- **Identitet**, som tilsvarear «identisk gjentakelse» hjå Fossetøl. (Merk at termen *identitet* har potensial til å gje assosiasjonar til relasjonar mellom referansen til kvar av konstituentane, medan Fossetøl sin term *identisk gjentakelse* eintydig viser til gjentakning av det språklege uttrykket.)
- **Modifisert identitet**, som omfattar ordklasseveksling og endringar i bestemtheit, jf. Fossetøl sin kategori «Transformativ ekvivalens»
- **Synonymi**, som inkluderer metafor
- **Kontrast**, som tilsvarear antonymi hjå Fossetøl
- **Komparasjon**, som tilsvarear komparasjon hjå Fossetøl, men i motsetnad til Fossetøl hevdar Källgren at typen òg kan oppfattast som ei form for hyponymi i tillegg til ei form for spesifisering eller kontrast.
- **Spesifisering/generalisering/kospesifisering**, som i motsetnad til Fossetøl sin kategori med same namn dreiar seg om både inherente delar av ein samansett entitet og delmengd/heilmengd
- **Hyponymi/hyperonymi/kohyponymi**, som tilsvarear Fossetøl sin hyponymikategori
- **Pronominalisering/antesedent**, som inkluderer ulike typar proord. Antesedent er ei binding der ein går frå proordet til(bake til) «dess huvudord» (s. 75).
- **Ellipse/Ekspansjon**, som dreiar seg om tilfelle der noko vert lagt til eller tatt vekk. Det omfattar ikkje tilfelle der «huvudordet» ('kjernen i frasen?') vert behalde og referansen er lik. Fossetøl har ikkje med typen ekspansjon i sin modell (s. 76).
- **Inferens**, som vel motsvarer kontiguitet hjå Fossetøl, dvs. «när två begrepp i någon bemärkelse är associerade med varandra» (Källgren 1979, 77). Källgren hevdar at bindingstypen er av avgjerande tyding for samanheng i tekst, men òg den mest problematiske av bindingstypene, sidan grenseoppgangen mellom inferensbinding og inga binding er ei vanskeleg og svært subjektiv vurdering. (Merk at termen *inferens* gjev assosiasjonar om slutningsprosessar hjå mottakar heller enn til semantisk slektskap (Fossetøl 1983) eller kollokasjonar mellom ord (Halliday og Hasan 1976).)
- **Homonymi**, som Källgren omtalar som ei «kvasibinding» fordi ho ikkje er semantisk, men formelt basert. Bindinga førekjem i konstruerte ikkje-velforma tekstar (jf. dømet frå Enkvist ovanfor) og i t.d. lyrikk, vitsar og ordspel.
- **Eksofor**, som i Halliday og Hasan ikkje vert rekna som ein type kohesjonsmekanisme, men som Källgren (1979, 79) omtalar som «en litet avvikande bindningstyp, eftersom den inte binder inom texten utan till företeelser utanför texten».

Det er noko uklårt kvifor Källgren vel å inkludera dei to siste i lista over bindingstypar, og eg har i skrivande stund ikkje sett andre forfattarar som brukar dei. Källgren understrekar, som Fossetøl, at relasjonane mellom konstituentane er tekstlege, og at det er den tekstlege konteksten som avgjer bindingsrelasjonen. Problemet med overlapp mellom kategoriane freistar ho å løysa ved å innføra eit bindingshierarki basert på

«styrken» til dei ulike bindingstypene, dvs. kor mange og kor strenge kriterium som er knytte til bindingstypen. Dersom ei binding oppfyller krava for fleire bindingstypar, skal ein markera den sterkaste bindingstypen. Såleis vert den svakaste bindingstypen inferens, sidan kravet her berre er at konstituentane «ska vara semantiskt associerade med varandra» (Källgren 1979, 81). Den nest svakaste er hyponymi, så kjem spesifisering, så komparasjon, kontrast og synonymi på delt tredjeplass, så modifisert identitet, så identitet, som er den sterkaste bindinga fordi ho krev fullt samanfall i både form, innhald og referanse. Källgren skriv at det er vanskeleg å plassera ellipse/ekspansjon og pronominalisering eintydig i hierarkiet, og at dei to «närmast [kan] ses som formella medel att realisera semantisk identitet» (s. 81). Vidare skriv ho at eksofor og homonymi ikkje er plasserte i hierarkiet fordi dei høvesvis «inte är en inomtextuell bindning» og «inte [...] en semantisk bindning» (s. 81). Styrkehierarkiet kan dermed setjast opp slik:

identitet > modifisert identitet > kontrast/komparasjon/synonymi

> spesifisering > hyponymi > inferens

Styrkehierarkiet til Källgren løyser det problemet med overlapp som Fossetøl balar med i sin modell. Men kategoriane hennar er lik Fossetøl sine ei assortert blanding. Og mange av Källgren sine kategoriar har òg namn etter semantiske relasjonar mellom ord. Hennar definisjon av synonymikategorien illustrerer kva problem dette medfører: «Synonymi är i stort sett det man vanligtvis menar med termen, dvs. olika beteckningar för samma företeelse. [...] Här som alltid gäller det vad som är synonymt i kontexten, inte vad som är synonymt i isolering.» (s. 72–73) Det ein vanlegvis siktar til med termen *synonymi*, er jo nettopp 'ord med same tyding isolert sett'!

2.4 Nyström

Ein monografi som opererer med ei forsøksvis meir prinsipiell grovinndeling av kategoriane, er Nyströms *Hur hänger det ihop?* frå 2001. Nyström si kategoriinndeling er i all hovudsak basert på den til Källgren (1979), men ho har i tillegg laga ei grovinndeling som består av tre kategoriar. Nyström sitt system er presentert på s. 39 i boka og i tabell 1 her (omsett til norsk av meg).

I staden for å grovinndela i grammatiske og leksikalske koplingar, slik Halliday og Hasan (1976) gjer, deler Nyström (2001) koplingstypene inn i **identitetsbindingar**, der konstituentane har identisk referanse (med unntak av typen delidentitet), og der det som skil typene, er «den lexikaliska formen» (s. 40), **bindingar baserte på semantisk slektskap**, «där de olika leden står i någon etablerad semantisk relation till varandra» (s. 40), og **inferensbindingar**, som «omfattar bindningar som bygger på att vi uppfattar leden som relaterade till varandra, inte genom semantiskt släktskap, utan

därför att vår erfarenhet av verkligheten säger oss att leden hör samman» (s. 39). Ho skriv om dei tre kategoriane at om ein vil spissformulera (*hårdra*), så kan ein seia at «identitetsbindingar är semantisk-lexikaliska bindingar, medan bindingar byggda på semantisk släktskap och inferensbindingar är mera renodlat semantiska» (s. 40).

Identitetsbindingar	Bindingar bygde på semantisk slektskap	Inferensbindingar
Identitet (id)	Komparasjon (ko)	Inferens (in)
Modifisert identitet (mi)	Kontrast (kn)	
Delidentitet (di) ⁷	Hyperonymi (hn)	
Pronominalisering (pr)	Hyponymi (ho)	
Antesedent (an)	Kohyponymi (kh)	
Ellipse (el)	Generalisering (ge)	
Tilbakestilling (ts)	Spesifisering (sp)	
Synonymi (sy)	Kospesifisering (ks)	

Tabell 1. Nyström (2001) sine kategoriar

Det er uklårt kva ho siktar til med 'semantisk-leksikalsk', all den tid somme av typane i kategorien identitetsbindingar dreiar seg om erstattingsord og stryking av ledd. Og det tykkjest sjølvmotseiande at ho omtaler inferensbindingar som «reindyrka semantiske» og samstundes omtaler kategorien som 'ikkje bygd på semantisk slektskap' og slik:

Den grupp av relationer mellom konstituentar som kallas inferens bygger på ett släktskap som inte är entydigt i språkssystemet utan snarare konstruerat i texten. Sådana bindingar bygger till stor del på läsarens förmåga att själv bygga in sammanhang i texten. Bindningstypen inferens är därför den som är svårast att förklara; det handlar om ett ospecifikt men tydligt släktskap mellan två begrepp. (s. 47)

Ho presenterer deretter følgjande døme på ei inferenskjede: *brasan–brinnande tjärved–röken* og skriv så: «Sambandet mellom de markerade leden i exemplet torde stå klart för normalläsaren. Detta är grundvillkoret för en inferensbinding; referenterna är relaterade i vår gemensamma erfarenhet.» (s. 48).

«Reinodla» semantikk dreiar seg vel om denotasjonen til ordstammer i isolasjon. Å illustrera med ein konstituent som består av eit ledd med to ord (*brinnande tjärved*) sår derfor tvil om kor reinodla semantisk kategorien er, særleg når slektskapet som nemnt

⁷ Dette er ein «restkategori» som det ifølgje Nyström sjeldan er bruk for. Slik eg forstår det, er han tenkt brukt for samansettingsledd der andre bindingstypar ikkje er aktuelle.

over «inte är entydigt i språkssystemet utan snarare konstruerat i texten» og dreiar seg om referentar som er «relaterade i vår gemensamma erfarenhet». Den omtalte basisen for kategorien, nemleg «läsarens förmåga att själv bygga inn sammanhang i texten», tykkjest heller ikkje særleg reinodla semantisk, snarare som ein kombinasjon av språkleg kunnskap, bakgrunnskunnskap og slutningskapasitet.

Nyström poengterer på s. 11 at det er referansen til orda som er basis («[g]rundvilkoret») for referentkopling, ikkje orda si form på tekstoverflata. Ho eksemplifiserer variasjon i språkform med konstituentparet *persilja–den tvååriga kryddväxten* (Nyström 2001, 12). Likevel knyter ho referentkopling til semantikk heller enn til den kontekstuelle referansen til frasar, med ei noko uklår grunngeving:

Begreppet *referens* och *referent* för tankarna till semantiken och referensbindning kan sägas vara en delvis semantisk bindning. Det är ju som vi har sett inte textytan, ordens form, som avgör om en bindning föreligger, utan ordens referens. Detta förhållande gör att referensbindning har ett slags dubbelfunktion i textbindningen. Den bidrar både till textens kohesion og till dess koherens. (s. 12)

Eg kjem tilbake til det Nyström kallar «dobbeltfunksjonen» til referentkopling, avslutningsvis.

2.5 Tanskanen

Den siste modellen eg vil presentera, er den til Tanskanen (2006), som har undersøkt leksikalsk kohesjon i engelsk. Modellen hennar inkluderer bruk av pronomen fordi dei «function in a fashion very similar to genuine lexical repetitions» (s. 50). Ho gjer eit poeng av å unngå å bruka termar frå semantikken, noko som ifølgje ho gjer det mogeleg «to regard discourse as the starting point» (s. 49), jf. at relasjonen mellom to konstituentar er eit produkt av teksten. Tanskanen vel å ekskludera ellipse fordi, som ho skriv: ingenting kan seiast å eigentleg mangla eller saknast; teksten fungerer fint slik han er, og dette er både avsendar og mottakar innforståtte med. Tanskanen «låner» Halliday og Hasan si grovinndeling av leksikalsk kohesjon i kategoriane gjentakning og kollokasjon. Hennar kategoriar er som følgjer:

Reiteration

1. **simple repetition**
2. **complex repetition**
3. **substitution**, som dreiar seg om bruk av pro-ord

4. **equivalence**, som tilsvarer det som i andre modellar er kalla for synonymi. Tanskanen gjer her eit poeng av å inkludera konstituentpar som inkluderer ulike ordklassar, som t.d. *pausing—a breather*.
5. **generalisation**, skildra som «the relation between an item and a more general item» (s. 57)
6. **specification**, som er skildra som det motsette av *generalisation*
7. **co-specification**, som er skildra som «the relation between two items which have a common general item» (s. 58). Tanskanen skriv vidare: «Of course, it is not necessary for the general item to appear in the text; in example (23), *RP speakers* and *Standard English speakers* are related even without the mention of the general item *English speakers*» (s. 58).
8. **contrast**, som er skildra som «the relation between an item and another item which has an opposite meaning; considered to be related by contrast, used in a contrasting way in a particular text» (s. 59). Her held det altså at teksten set opp ein kontrast mellom to konstituentar.

Collocation

1. **ordered set**, som er ei mengd av leksikalske element (*items*) som t.d. (namn på) fargar, tal, månadar osv.
2. **activity-related collocation**, der relasjonane mellom elementa er basert på ein aktivitet, t.d. *meals—eat*, *driving—the same car*
3. **elaborative collocation**, som er skildra slik: «This is a category for all those pairs whose relation is impossible to define more specifically than stating that the items can somehow elaborate or expand on the same topic» (s. 63). Døme er t.d. *LA Times—the news article* og *the Holocaust—the Nazi point of view*. Tanskanen forlèt her tekstnivået og trekkjer inn «the frame concept» som basis for kategorien, dvs. Fillmore sin rammesemantikk (*Frame Semantics*):

Frames thus create a general basis for coherence, but they are conceptual, i.e. not visible on the surface of the text. However, frames can be related to another concept, which may also be helpful in establishing a relation between items and which, unlike frames, is materialised on the surface of the text; this is the concept of the trigger. (s. 63)

Eg forstår det slik at Tanskanen med *trigger* siktar til det språklege uttrykket som aktiverer ei gjeven ramme: «In example (39), *evening class* and the more general item *classes* function as the triggers which make possible the mention of *the lecturer* a little later» (s. 64). Vidare skriv ho at slike assosiasjonar kan vera baserte på generell kunnskap eller i somme tilfelle spesialisert kunnskap, og at dei skapar samanheng i teksten dersom assosiasjonane er identifiserbare for

mottakar. Og det krevst både tekstkunnskap, verdskunnskap og samarbeidskunnskap hjå både avsendar og mottakar for at triggjarar skal fungera.

Tanskanen (s. 55) har eit godt poeng når ho insisterer på at det er den konkrete teksten og ikkje den abstrakte semantikken som bør vera utgangspunktet for referentkopplingsanalysar: «Using non-lexical-semantic terms draws attention to the fact that the justification and explanation for a relation between lexical items can and should be sought for in the text in which the items occur.» Men etter mitt syn går hennar modell ikkje langt nok i å fjerna seg frå tidlegare modellar. Viss ein ikkje skal gå ut frå den semantiske relasjonen mellom ord, men frå den tekstlege relasjonen mellom «items», som vel er hennar ord for konstituentar, så er det logisk å basera kategoriseringsmodellen for referentkopling på relasjonar mellom referentane og ikkje på dei mangearta språklege relasjonane som eksisterer mellom dei sterkt varierende tekstlege uttrykka (konstituentane) som refererer til desse referentane. Dette ligg jo de facto nedfelt i den norske termen for fenomenet: **referentkopling!**

3 Kopling mellom referentar, ikkje konstituentar

Heile poenget med å kommunisera, anten det er ved hjelp av språklege ytringar eller andre middel, er å oppnå kognitiv koordinasjon med mottakar, dvs. å få den andre til å tenkja på det ein sjølv tenkjer på: «The point of a linguistic utterance, in broad terms, is that the first conceptualizer invites the second to jointly attend to an object of conceptualization in some specific way, and to update the common ground by doing so» (Verhagen 2005, 7). Langacker (2008, 460) formulerer det slik:

A nominal grounding element, described as singling out a referent from the range of candidate instances, can equally well be characterized as an instruction for the hearer to find the referent. [...] A discourse is thus a series of interactive events, in each of which the speaker exerts some influence on an actual or imagined interlocutor.

Språket underspesifiserer og fungerer utelukkande som stikkord for å danna on-line mentale representasjonar av det tankeinnhaldet som blir (forsøkt) kommunisert. Språket er middelet, ikkje målet. Målet er at mottakar forstår kva og kven avsendar snakkar om, og kva som er relasjonane mellom desse elementa. Jamfør Brown og Yule (1983, 199–201), som i sin gjennomgang av Halliday og Hasan (1976) kritiserer deira insistering på at kohesjon er noko som utelukkande baserer seg på tolking på basis av «the original referring expression». Brown og Yule (1983, 200–201) meiner at det er usannsynleg at det eksakte refererande uttrykket vert hugsa ordrett etter kvart som teksten utfaldar seg, då dette er ein lite plausibel prosesseringsmodell:

We shall suggest that it seems more likely that the processor establishes a referent in his mental representation of the discourse and relates subsequent references to that referent back to his mental representation, rather than to the original verbal expression in the text. If this view is correct, the distinction between endophoric and exophoric co-reference becomes much harder to draw. In both cases, we must suppose, the processor has a mental representation. In the one case he has a mental representation of what is in the world, in the other he has a mental representation of a world created by the discourse. In each case he must look into his mental representation to determine reference.

Langacker (2008, 486) skildrar det slik:

As a discourse unfolds, at each stage we have some memory of what has gone before. Briefly, at least, we are able to recall the specific form of expressions and hence the construal they impose on the content evoked. For a longer period, sometimes extending through a considerable stretch of discourse, we remember the content expressed, i.e. the conceptual structure that has been progressively built up. Over a longer term, even when memory of a discourse has long been forgotten, some of that content may be retained in the guise of expanded knowledge, altered beliefs, and the like.

Å forstå ein tekst inneber altså å vera i stand til å danna seg mentale representasjonar av dei intenderte referentane til dei språklege uttrykka i tekstane og av relasjonane mellom dei. Dei språklege uttrykka i teksten fungerer som stikkord for konstruksjon av meining i form av mentale representasjonar av scener og aspekt ved scener (Evans og Green 2006, 363). Fauconnier sin teori om mentale rom (*Mental Spaces*) søkjer å visa korleis slike mentale representasjonar oppstår «for purposes of local understanding and action» (Fauconnier 2010, 1). Desse mentale romma er, som Evans og Green (2008, 363) skriv, «linked to one another in various ways, allowing speakers to 'link back' to mental spaces constructed earlier in the ongoing linguistic exchange». Mentale rom inneheld element som anten er konstruerte on-line eller preeksisterande i omgreps-systemet. Elementa vert ifølgje mentale rom-teorien representerte av substantivfrasar med definitt tolking, dvs. at dei presupponerer eksisterande kunnskap, eller indefinitt tolking, dvs. at dei introduserer nye element i diskursen. Desse to tolkingstypene er representerte ved høvesvis bestemt og ubestemt form. Presupponerte element spreier seg saman med sine eigenskapar og relasjonar gjennom nettverket av mentale rom med mindre ny informasjon som eksplisitt blokkerer spreinga, dukkar opp i diskursen (Fauconnier 2010, 371–372). Dette kan forklara kvifor ellipse vert inkludert i dei fleste modellar av referentkopling, med den grunngevinga at stryking fungerer på same måte som «gjentaking». Det forklarar òg kvifor t.d. Tanskanen hevdar at pronomen i praksis fungerer som leksikalsk gjentaking, ein tankegang som finst allereie hjå Halliday og Hasan (1976, 281):

All the types of lexical cohesion that we have considered up to this point have involved identity of reference; no matter whether the reiterated item has been a repetition, a synonym, a superordinate or a general word, it has been assumed to share a common referent with the original. Keeping to this assumption for the moment we can shift our point of view from the grammatical to the lexical and look at reference⁸ from the lexical angle, interpreting it as a means of avoiding the repetition of lexical items and thus making it clear that if the lexical item had been reiterated it would have had the same referent. The simplest illustration of this is provided by proper names. Suppose we have

[6:9] John took Mary to the dance. John was left all alone.

– how do we know whether it's the same John? The answer to this is, if you want to make it clear that it is the same John, don't call him *John*, call him *he*. In other words, we use a reference item; and this conveys the meaning 'the present sentence is related to the last one by the fact that both contain a reference to the same individual'.

Langacker (2008, 466) er inne på det same når han skriv at «[a] personal pronoun, like *she*, carries with it the expectation that its referent will be evident to the hearer by virtue of being salient in the transient context».

Bruk av ellipsar og proord er ikkje «gjentakningar» av setningselement, slik Fossetøl (1983, 105) hevdar, det er signal om at referansen ikkje har endra seg!⁹ Såleis bidreg ellipsar og proord til å sikra den vidare spreinga av eit presupponert element i nettverket av mentale rom. Bruk av bestemt form av substantivet fungerer på same måte, medan bruk av ubestemt form blokkerer for vidare spreing og signaliserer eit skifte i referanse.

For å illustrera korleis disambiguering av referanse kan tenkjast å fungera i eit konkret tilfelle, kan vi ta for oss (1) i større detalj.

(1) **Stoffene forskerne først hadde tenkt å bruke**, viste seg vanskelige å kombinere fordi det ikke var noe overlapp i temperaturer **stoffene** kan trives i. Dermed ble forskerne tvunget ut på netthandel etter **stoffer som kanskje kunne la seg bruke**. (Melteig 2020; mine uthevingar)

(1) demonstrerer korleis grammatiske verkemiddel, semantiske relasjonar og konteksten alle bidreg med viktige leietrådar når det gjeld mottakar si disambiguering av referanse. For det første: Bruken av bestemtheit i (1) signaliserer eit skifte i referanse i

⁸ Jamfør at Halliday og Hasan primært siktar til proord når dei snakkar om kategorien 'reference'.

⁹ Ein av fagfellane har kommentert at det er nettopp dette som gjer at språk som t.d. vietnamesisk fungerer, trass i utbreidd «pro-drop» og ingen verbmorfologi.

den andre heilsetninga ved at substantivet *stoff* har bestemt form i dei to første konstituentane og ubestemt form i den tredje konstituenten. Substantivfrasen som utgjør den første konstituenten, er «strippa» ned til berre kjernen i den andre konstituenten. Det identifiserande fellesleddet [*som*] *forskerne først hadde tenkt å bruke* er stroke, og vi har dermed eit tilfelle av ellipse, noko som signaliserer ei vidareføring av referansen. For det andre: Konteksten gjev eksplisitt informasjon om at dei stoffa som er refererte til i den første og andre konstituenten, viste seg å måtte erstattast, og dermed er grunnlaget lagt for skiftet i referanse i konstituent 3: «Stoffene forskerne først hadde tenkt å bruke, **viste seg vanskelige å kombinere fordi det ikke var noe overlapp i temperaturer stoffene kan trives i. Dermed ble forskerne tvunget ut på netthandel etter** stoffer som kanskje kunne la seg bruke.» Altså: Den første planen viste seg å ikkje fungera pga. eigenskapane til dei utvalde stoffa. Forskarane vart derfor nøydde til å returnera til utgangspunktet att, nemleg å starta søket etter eigna stoff. Dette poenget er Halliday og Hasan (1976, 289) òg inne på når dei skriv:

Without our being aware of it, each occurrence of a lexical item carries with it its own textual history, a particular collocational environment that has been built up in the course of the creation of the text and that will provide the context within which the item will be incarnated on this particular occasion. [...] The lexical environment of any item includes, naturally, not only the words that are in some way or other related to it [...] but also all other words in the preceding passage, and all of these contribute to its specific interpretation in the given instance.

For det tredje: Bruken av preteritum perfektum (såkalla førfortid) i den første konstituenten, *Stoffene forskerne først hadde tenkt å bruke*, står i kontrast til bruken av preteritum futurum («framtid i fortida») i den tredje konstituenten, *stoffer som kanskje ville la seg bruke*, og desse står igjen i kontrast til bruken av preteritum («enkel fortid») i «Stoffene [...] **viste seg**», «fordi det ikke **var**» og «Forskerne **ble** tvunget». Vi har her ei tidslinje med tidspunkt/-periodar der forskarane opphavleg hadde valt ut eit sett med stoff (førfortid) som dei testa, fann ueigna og måtte forkasta, for så å prøva å finna nye stoff på nettet (enkel fortid) som berre framtida ville visa om kunne brukast (framtid i fortida). Det er altså ingen tidsmessig overlapp mellom dei to setta med stoff, det første er forkasta og «ute av biletet» før det potensielle andre settet (eller fleire sett) er handla inn. Verba og verbformene i tekstsekvensen i (1) set opp tre mentale rom (Fauconnier 2010; Oakley og Hougaard 2008):

- A (hypoteserom): Kva forskarane *tenkte (trudde) før eksperimentet starta* (førfortid), nemleg at det første settet med stoff ville vera eigna;
- B (realitetsrom): kva det første forsøket *de facto viste* (enkel fortid), nemleg at desse stoffa *ikkje* var eigna, og at det var naudsynt å gå på leit etter andre stoff;

C (mogelegheitsrom): nokre av (dei nye) stoffa som forskarane etter kvart netthandla, *ville kanskje lata seg bruka* (framtid i fortida).

Medan stoffa som er refererte til i den første og andre konstituenten (som er element i rom A og B), utgjør ein spesifikk og kjend storleik, er stoffa som er refererte til i den tredje konstituenten (som er eit element i rom C), ein uspesifikk og ukjend storleik, og det kan til og med henda han ikkje eksisterer i røynda i det heile, berre i (ønskje)-tenkinga til forskarane.

Merk at Halliday og Hasan (1976, 282–284) brukar eit liknande døme (dvs. ikkje-koreferente konstituentar med same substantiv som kjerne) som grunnlag for å hevda at referanse er irrelevant for kohesjon:

Properly speaking, reference is irrelevant to lexical cohesion. It is not by virtue of any referential relation that there is a cohesive force set up between two occurrences of a lexical item; rather, the cohesion exists as a direct relation between the forms themselves (and thus is more like substitution than reference). (s. 284)

Men som dei sjølve vedgår, så er det «a weak relation of coreference» (s. 282) mellom konstituentar som refererer til høvesvis eit individ og til arten (undermengd–overmengd). Og alle framstillingar av referentkopling inkluderer ein kategori som har 'motsetnad' som basis for koplinga, og der er det per definisjon ikkje snakk om nokon overlapp i referanse. Halliday og Hasan er ikkje noko unntak i så måte. Like etter påstanden om at referanse er irrelevant for leksikalsk kohesjon, går dei over til å snakka om kategorien *collocation*, som er den andre hovudtypen av leksikalsk kohesjon ved sida av gjentakning (*reiteration*) i deira modell. Der drøftar dei ordpar som t.d. *boy–girl*, som er omtalt som «mutually exclusive categories» og «members of lexical sets», som t.d. *dollar–cent*, *red–green*, *mouth–chin*, *chair–table*.

Her meiner eg at Halliday og Hasan snur ting fullstendig på hovudet. Desse ordpara vert nytta for å referera til kategoriar og medlemmar av kategoriar utanfor språket, altså til *referentar* som står i motsetnadsforhold, del:heilskapsforhold, er over-/under-type av kvarandre osv. Orda i seg sjølve er ikkje «mutually exclusive categories». Grunnen til at ord kan seiast å t.d. stå i eit motsetnadsforhold til kvarandre, er at dei denoterer fenomen «ute i verda» som vi oppfattar som motsetnadar til kvarandre! Viss ord kan seiast å vera semantisk relaterte til kvarandre, er det utelukkande fordi vi oppfattar at det dei denoterer utanfor språket, er relatert på ein eller annan måte. Det er altså ikkje forhold i språket som avgjer dette, men våre oppfatningar av forhold ute i verda. Referanse er altså ikkje irrelevant for kohesjon, det er sjølve basisen for (oppfatta) kohesjon!

I tekstutdraget i (1) refererer substantivfrasane i den første setninga til ein referent som teksten set opp som ein motsetnad til referenten til substantivfrasen i den andre setninga på same måte som *boy* og *girl* refererer til gjensidig utelukkande kategoriar «ute i verda». Og på same måte som *boy* og *girl* «very definitely contributes to the texture», som Halliday og Hasan (1976, 285) skriv, så bidreg motpartane *Stoffene som forskerne først hadde tenkt å bruke* og *stoffer som kanskje kunne la seg bruke* heilt klårt til kohesjonen i (1).

4 Forslag til ein ny analysemodell for referentkopling

I dette avsnittet lanserer eg mitt eige forslag til ein analysemodell for referentkopling. Modellen er inspirert av følgjande: Nyström si tredeling; Halliday og Hasan si inndeling i referensielle relasjonar; Källgren si rangering av koplingsstyrke; Tanskanen sin modell, som har undertypar av inferensrelasjonar, som unngår å låna inn termar frå semantikken, og som trekkjer inn rammer (*frames*); og Brown og Yule sin alternative prosesseringsmodell for referentkopling. Modellen min består av ei grovinndeling i fire referentkoplingstypar som igjen er delte inn i kvar sine undertypar. Grov- og fininndelingane i min modell er utelukkande baserte på relasjonen mellom referentane til dei to aktuelle konstituentane. Dei fire overordna kategoriane er: **same referent (SR)**, **overlappande referentar (OR)**, **parallele referentar (PR)** og **referentar i same domenematrikse (DR)**. I det følgjande vil eg gjera greie for desse fire typane i detalj.

Same referent (SR): Konstituentane er her (nokolunde) koreferente, dvs. at dei har den eksakt same referenten, eller den same referenten i vidare (for ikkje å seia «rausare») forstand, som i (3), (4) og (5), der dei to siste er døme på «raus koreferanse».¹⁰

(3) **Erna Solberg** skulle styrke beredskapen. **Hun** feilet. (BT-leiar 16.4.21)

(4) **Høstutstillingen** er ikke hva **den** var. (Bjerke 2020).¹¹

(5) **Nefud-ørkenen i Saudi-Arabia** er rundt 25 mil bred, og består av store, karakteristiske sanddyner. Men for over 100 000 år siden var **dette** et mye frodigere landskap, med flere ferskvannsinnsjøer og store gressletter, ifølge den nye forskningen som er publisert i tidsskriftet *Science Advances*. (Biørnstad 2020a)

Raus koreferanse er truleg relativt utbreidd. Som Brown og Yule (1983, 201–202) peikar på, viser pronomenet *them* ikkje eigentleg tilbake til akkurat det same som frasen *six*

¹⁰ Merk: Alle uthevingar med feit skrift i døma er mine. Eg nyttar kursiv i attgjevinga av konstituentar frå døma.

¹¹ Refererer *Høstutstillingen* til det same som *den* her? Skal vi tru avsendar, så er jo faktisk svaret 'nei'!

cooking apples i «epledømet» til Halliday og Hasan som er drøfta i 2.1, men til ei preparert og redusert utgåve av epla, nemleg epla etter at dei er utkjerna, dvs. epla minus eplekjernane. Brown og Yule presenterer eit eige og meir makabert døme for å illustrera dette: «Kill an active, plump chicken. Prepare it for the oven, cut it into four pieces and roast it with thyme for 1 hour» (Brown og Yule 1983, 202). Som tidlegare nemnt, underspesifiserer språket, og det er opp til mottakar å koma fram til rett referanse.

Overlappande referanse (OR): Ein av konstituentane har her ein referent som inkluderer referenten til den andre konstituenten, som i (6), der alle konstituentane med unntak av den siste har referentar som inkluderer referenten til dei påfølgjande konstituentane.

- (6) Ser vi til **den tidlige barnelitteraturen**, florerer det av **tekster som skulle lære barn vettug pengebruk**. Ofte tok denne opplæringen form av **fortellinger**. Et **tidlig eksempel** er Mary Wollstonecrafts *Original Stories from Real Life* (1788) om den unge Caroline som bruker alle sine penger på leketøy under en bytur med sin søster Mary og huslæreren Mrs. Mason. (Kaasa 2020)

Denne kategorien omfattar det som andre modellar kallar hyponymi/hyperonymi og spesifisering/generalisering, dvs. over- og underkategoriar, over- og undermengder og heilskap:del-relasjonar. Desse relasjonane kan uttrykkjast med hyponymi- eller meronymi-relasjonar mellom orda i (eittords)konstituentar, eller med presiserande tillegg til kjernen i fleirordskonstituentar, eller ein kombinasjon av desse, som i konstituentparet *tekster som skulle lære barn vettug pengebruk–fortellinger* i (6), der kjernane *tekst* og *forteljing* semantisk sett er høvesvis hyperonym og hyponym til kvarandre. Dei kan òg bli uttrykte av konstituentar som ikkje står i noko semantisk forhold til kvarandre, og som ikkje har presiserande utfyllingar til kjernen, men som lesaren treng bakgrunnskunnskap og/eller slutningskapasitet for å relatera til kvarandre, som i konstituentparet *fortellinger–et tidlig eksempel*. Den tekstlege nærleiken mellom dei to konstituentane legg til rette for slutninga at den andre konstituenten refererer til eit tidleg eksempel på ei forteljing, og den engelskkunnige veit i tillegg at norsk *forteljing* tilsvarengelsk *story* (jf. tittelen *Original Stories from Real Life*).

Parallell referanse (PR): Dei to konstituentane har her kvar sin referent som er i det same hierarkiet, eller som er delar av den same heilskapen, som i (7), der fotballaget [Manchester] United er heilskapen og spelarane er delane. Denne kategorien omfattar det som andre modellar kallar kohyponymi og kospesifisering. Desse relasjonane kan uttrykkjast med kohyponymi- eller komeronymirelasjonar mellom orda i (eittords)konstituentar, eller med presiserande tillegg til kjernen i fleirordskonstituentar, eller ein kombinasjon av desse. Dei kan òg bli uttrykte av konstituentar som ikkje står i noko semantisk forhold til kvarandre, og som ikkje har presiserande utfyllingar til

kjernen, men som lesaren treng bakgrunnskunnskap og/eller slutningskapasitet for å relatere til kvarandre, som i (7).

- (7) Men etter en sjekk av videobildene ble det klart at United nok en gang hadde marginene på sin side, og også dette målet ble godkjent. [...] Tre minutter etter scoret **Rashford** igjen, og fem minutter etterpå satte **Anthony Martial** inn 4-0 fra straffemerket. (Hoel 2020)

I (7) treng ein på ingen måte å ha førehandskunnskap om at både [Marcus] Rashford og Anthony Martial spelar for Manchester United for å forstå at dei er lagkameratar. Konteksten åleine gjev den naudsynte basisen for denne slutninga. Det at «United nok en gang hadde marginene på sin side» og at «også dette målet ble godkjent» indikerer at United på dette tidspunktet stod oppført med meir enn eitt mål. Deretter får vi vita at Rashford scora igjen, og så at Martial sette inn 4–0. Firetalet føre og nullen etter tankestreken og bruken av *igjen* om scoringa til Rashford sperrar for alle andre tolkingar enn at både Rashford og Martial spelar for United!¹² Dette er eit døme på korleis ein kan tileigna seg ny kunnskap ved å lesa (eller høyra) tekst.

Kategorien ‘parallell referanse’ (PR) føreset ein eksplisitt eller implisitt overkategori eller heilskap. Det kan vera kategoriar eller heilskapar som er presupponerte utanfor teksten, som bakgrunnskunnskap (*common ground*). Eller det kan vera teksten sjølv som indikerer at to konstituentar har parallell referanse i same tekstuelte genererte system med ein implisitt¹³ eller eksplisitt overkategori eller heilskap som «bakteppe». Sidan min modell byggjer på referensielle relasjonar, er det som tidlegare modellar kallar kospesifikasjon og kohyponymi e.l., altså ein eigen kategori i min modell, då det per definisjon korkje er koreferanse eller overlapp i referanse her. Merk at denne kategorien inkluderer det tidlegare modellar har kalla antonymi eller kontrast, sidan det òg her er snakk om parallell referanse på basis av ein sams forståingsbakgrunn som teksten set opp, som i *stoffene* (*forskerne først hadde tenkt å bruke*) og *stoffer som kanskje kunne la seg bruke* i (1), drøfta over.

Referentar i same domenematrise (DR): Konstituentane har her korkje overlappende eller parallell referanse, men har to distinkt ulike referentar som ikkje er i

¹² Uttrykket «å setja inn frå straffemerket» er utelukkande brukt for å referera til straffespark, dvs. ein type dødballsituasjon der spelaren legg ballen i ro på straffemerket og i fred og ro kan prøva å utlista målmannen på motstandarlaget og scora mål. Teoretisk sett kan ein tenkja seg at ein lesar som er heilt ukjent med dei språklege konvensjonane knytte til fotball, kan få tankar om ei alternativ tolking, nemleg at Martial sette ballen i eige mål, men dette tykkjest nokså søkt.

¹³ Jamfør at eg i 2.5 siterte Tanskanen (2006, 58), som i skildringa av kategorien *co-specification* skriv at: «Of course, it is not necessary for the general item to appear in the text; in example (23), *RP speakers* and *Standard English speakers* are related even without the mention of the general item *English speakers*».

det same hierarkiet eller delar av same heilskap (i vid forstand). Her har eg plassert «asymmetriske» relasjonar som årsak:verknad, då dei skil seg frå dei «symmetriske» relasjonane i 'parallell referanse'-kategorien; årsak:verknad dreiar seg om temporale prosessar der noko forårsakar noko anna.

Tanskanen nyttar Fillmore sin rammesemantikk i si drøfting av underkategorien *elaborative collocation*. Eg føretrekkjer å bruka omgrepet domenematrise for å forklara min kategori (som har likskapstrekk med kategoriar som i andre modellar er kalla *collocation*, *kontiguitet* eller *inferens*). Det kan nemleg vera meir enn éi forståingsramme som er aktuell for mental aktivering via ein gjeven språkleg «triggar». Croft og Cruse (2004, 25) skriv at

a concept may presuppose (be profiled in) several different domains. For example, a human being must be defined relative to the domains of physical objects, living things and volitional agents (and several other domains, e.g. emotion). The combination of domains simultaneously presupposed by a concept such as HUMAN BEING is called a **domain matrix**.

Ifølgje Croft (2003) kan meir enn eitt domene bli framheva på éi og same tid, men av ulike kontekstuelle triggarar, dvs. at eitt språkleg element kan referera til ulike domene eller fasettar samstundes. Croft (2003, 196) illustrerer dette fenomenet med dømet «I cut out this article on the environment», der *article* refererer både til OBJEKT og INNHALD, trigga av høvesvis *cut out* og *on the environment*. Jamfør denne passasjen frå Kaasa (2020): «Barnebladet har til hensikt å oppdra barn til å bli lesere og abonnenter [...]», der *Barnebladet* refererer til både INNHALD og HANDELSVARE, trigga av høvesvis *lesere* og *abonnenter*.

Eit døme på referentkopling mellom referentar i same domenematrise har vi i (8):

- (8) – Vi kjøpte tre ulike kjemikalier med molybden og prøvde å **varme** dem opp under vakuum. Et av stoffene **dampet** ved **60 grader** og var stabilt også ved høyere temperaturer. (Melteig 2020)

I kategorien 'referentar i same domenematrise' (DR) er det primært bakgrunnskunnskap (og ev. on-line-slutningar) om forhold i verda som er basis for den oppfatta relasjonen. DR dreiar seg om å oppfatta samanheng mellom konstituentar med kvar sin referent som kan seiast å tilhøyra same domenematrise, men som har ein «lausare» eller meir asymmetrisk referensiell relasjon samanlikna med dei andre kategoriane i min modell. Kva samanhengar som vert (eller ikkje vert) oppfatta, vil i stor grad kunna variera frå mottakar til mottakar. Dette siste kjem seg av at ulike mottakarar har ulik grad av bakgrunnskunnskap og andre ressursar som kan danne grunnlag for assosiasjonar og slutningar. Det er «symmetriske» relasjonar mellom referentane i 'parallell referanse' (PR) og meir «asymmetriske» relasjonar i DR, som konstituentpara i (8)

viser. Det er ein slags årsak:verknad('resultat')-relasjon mellom (*å*) *varme (opp)* på den eine sida og *dampe* og *60 grader* på den andre sida. Paret *60 grader–høyere temperaturer* er derimot døme på parallell referanse, nærare bestemt ein motsetnadsrelasjon. Apropos komparativbøying av adjektiv: 'Komparasjon', dvs. kopling mellom adjektiv som er antonyme eller bøygdde i to ulike komparasjonsgrader, er ein type binding hjå Halliday og Hasan (1976), som kategoriserer det som ei grammatisk kopling, hjå Fossetøl (1983, 116), som meiner at det lett kan oppfattast som ei form for antonymi/kontrast eller spesifisering av gradar, hjå Källgren (1979, 73), som hevdar at det er nærliggjande å sjå det som ei form for hyponymi eller spesifisering (av gradar), eller kontrast, og hjå Nyström (2001, 45), som peikar på at denne typen kopling ikkje er «så vanligt förekommande». (Tanskanen (2006), som berre omhandlar leksikalsk kohesjon, har ikkje med denne typen binding.) Eg har ikkje med komparasjon som ein eigen kategori i min modell, jf. at han er sjeldan å finna i autentiske tekstar. Dersom ein ønskjer å handsama adjektiv som sjølvstendige konstituentar og markera bindingar mellom dei, kan ein handsama dei som overlappande referanse, altså som ulike grader («mengder») av ein eigenskap, når det er snakk om ulike komparasjonsgrader av same adjektiv, og som parallell referanse når det er snakk om antonyme adjektiv.

4.1 Underinndeling av kategoriane

Kvar av kategoriane 'same referanse', 'overlappande referanse', 'parallell referanse' og 'referentar i same domenematrise' har undertypar, og kategorien 'overlappande referanse' har i tillegg undertypar av undertypane. Ved analyse set eg opplysingar om bindingstypen inn i hakeparentesar etter den andre konstituenten i bindinga. Ein «grovanalyse» som undersøker berre dei overordna bindingstypane, er relativt rask å utføra og kan uansett få fram problematiske og/eller interessante sider ved tekstbindinga i ein tekst, som i (9).

- (9) Selv om spreke folk har mindre depresjon og angst enn andre, har noen av dem det.
(Brandslet 2020)

I (9) har vi fleire tilfelle av uklår tekstbinding i samband med bruk av prooord. Har konstituenten *noen av dem* same referent som 'nokon av dei spreke folka', eller er han koreferent med *andre*, dvs. 'ikkje-spreke folk'? Logikken tilseier at svaret er førstnemnde, sidan *spreke folk* er subjektet i leddsetninga og dermed i fokus, men i teorien kan både 'spreke folk' og 'andre' vera referentkopla til *dem*. Det er endå fleire teoretisk (om enn ikkje logisk) mogelege alternativ for kva konstituenten *det* er koreferent med: *mindre depresjon og angst enn andre*, *mindre depresjon og angst* eller *depresjon og angst* – eller det som er det klårt mest sannsynlege og logiske alternativet, men som vel å

merka ikkje finst på tekstoverflata som ein konstituent i den føregåande konteksten – ‘depressjon og/eller angst’. Dette dømet viser tydeleg korleis referentkopling er ei kopling mellom on-line-konstruerte referentar (element) i mentale rom, ikkje mellom konstituentar i teksten! Konstituentane i teksten er berre stikkord for å konstruera desse elementa, og stikkorda er ikkje nødvendigvis veldig presise. Ofte krevst det ein del mentalt «fotarbeid» for å koma fram til rett referanse ut frå desse stikkorda, jf. døme (4) «Høstutstillingen er ikke hva den var».

I tabell 2 gjer eg greie for kategoriane i den mest detaljerte forma for analyse. For å halda ulike bindingskjeder frå kvarandre i analysesamanheng nyttar eg ulike typar uthevingar for kvar kjede.

Referanse	Undertypar	Symbol
Same (SR)	eksakt identitet	=
	tilnærma identitet	≈
Overlappande (OR)	overtyp:undertype	#
	<i>oppskalering</i>	+
	<i>nedskalering</i>	–
	heilskap:del	@
	<i>oppskalering</i> <i>nedskalering</i>	+ –
Parallell (PR)	ko-undertypar	#//
	ko-delar	@//
	motsetnad	/></
Referentar i same	årsak:verknad	→ eller ←
domenematrise (DR)	motivasjon:handling	<≈ eller ≈>
	anna	ev. spesifisert

Tabell 2. Referansekategoriar med undertypar

Eit anna døme er følgjande replikkveksling frå BBC-komedien «Fawlty Towers» («Hotell i særklasse»), der hotelleigaren, spelt av John Cleese, har opprørt ei gruppe tyske hotellgjestar ved å stadig koma inn på den andre verdskrigen, eit tema dei ber han innstendig om å få sleppa som samtaleemne:

- Will you stop talking about the war?
 - You started it.
 - We did not start it!
 - Yes, you did! You invaded Poland!
- (Fawlty Towers, sesong 1, episode 6: «The Germans»)

Dette kan seiast å vera reinspikka tekstbindingshumor. Poenget er at hotelleigaren og hotellgjestane opererer med kvar si oppfatning av kva pronomenet *it* refererer til. Hotelleigaren siktar til *the war*, medan hotellgjestane siktar til *talking about the war*. Så begge partar kan seiast å ha rett når dei hevdar at dei *didn't start it*. Ein annan ting er sjølv sagt referansen til pronomenet *you*. Medan det er opplagt at tyskarane sin bruk av *you* refererer til hotelleigaren, er det vesentleg meir diskutabelt om hotelleigaren sin bruk av *you* eigentleg kan seiast å referera til hotellgjestane i det heile.

4.1.1 Same referanse (SR)

Undertypane av kategorien 'same referanse' (SR) er eksakt identitet, som i (2) ovanfor, og tilnærma identitet, som i (3) og (4) ovanfor. Eksakt identitet er markert med eit lik-skapsteikn, og tilnærma identitet med eit 'tilnærma lik'-teikn.¹⁴ I (10) viser eg korleis kategorien vert markert.

- (10) **Manchester United** spiller en nøkkelrolle i topp fire-racet. Denne uken møter **de røde djevlene** [SR=] både Leicester og Liverpool hjemme. Basert på tabellposisjon, er det den tøffeste gjenstående kampen for begge lag [SR=]. Samtidig er **Manchester United** [SR=] midt i et ekstremt tett kampprogram. Dermed kan det bli **to vidt forskjellige lag** [SR≈] som møter Leicester og Liverpool [SR=]. (Corneliussen 2021)

Kommentar til analysen i (10): Fotballaget Manchester United har kallenamnet «the red devils». Dette kan lesaren anten ha førehandskunnskap om, eller hen kan tileigna seg denne kunnskapen som følgje av at hen les denne teksten (jf. drøftinga av (7)). Tabellposisjonen i journalistens skrivande stund var at United låg over både Leicester og Liverpool på tabellen, og dermed er dei respektive kampane mot United dei tøffaste gjenstående for både Leicester og Liverpool. Det tette kampprogrammet til United i den aktuelle perioden ville etter alt å døma tvinga klubben til å stilla med eit reserveprega lag i éin av kampane, slik at spelarane i den såkalla førstelevaren kunne få tid

¹⁴ *Merk:* Dersom ein er interessert i formelle sider ved teksten ein skal analysa, t.d. som ledd i ei vurdering av elevtekstar, er det mogeleg å dela dei to typane inn i formbaserte underkategoriar basert på relasjonen mellom den språklege forma til konstituentane. Ein får då ein heterogen formkategori med følgjande to hovudtypar: rein repetert form og endra form. Sistnemnde inkluderer alt frå endra bøyingsform (bestemt/ubestemt), endra ordklasse, tilføring eller fjerning av ledd i samansettingar, endring på frasenivå (tilføring eller fjerning av utfyllingar, fullstendige ellipsar osv.) til ulike former for omskrivingar, deriblant metafor og metonymi. Pronominalisering og andre grammatisk baserte koplingar (proord) høyrer òg til i kategorien 'endra form'.

til å restituera seg. Det er altså snakk om to ulike «inkarnasjonar» (lagoppstillingar) av fotballaget Manchester United i den siste setninga, derav markeringa [SR≈].

4.1.2 Overlappende referanse (OR)

Undertypane av kategorien 'overlappende referanse' (OR) er baserte på kva type overlapp det er mellom referentane til konstituentane. I OR inkluderer referenten til ein av konstituentane referenten til den andre konstituenten. Det er to typar overlappende referanse: overtype:undertype og heilskap:del. Kvar type har to underkategoriar: nedskalering av referentomfanget eller oppskalering av referentomfanget. (11–14) viser korleis underkategoriane vert markerte.

1. Overtype:undertype dreiar seg om taksonomiske relasjonar ('X er ein type Y'). Som Fossetøl (1983, 115) peikar på, finst det tilfelle der relasjonen mellom referenten til konstituentane kan seiast å vera både overtype:undertype og overmengd:delmengd. Her kjem styrkeinndelinga til Källgren, der overmengd:delmengd-relasjonar er rekna for ein sterkare relasjon enn overtype:undertype-relasjonar, oss til hjelp. Som tidlegare nemnt har Källgren som prinsipp å alltid markera den sterkaste bindingstypen dersom ei binding oppfyller krava for fleire bindingstypar. Dette medfører at overmengd:delmengd alltid vil «vinna» over overtype:undertype, og at sistnemnde kategori dermed vil vera relativt sjeldan samanlikna med førstnemnde. Men dersom det ut frå den aktuelle tekstpassasjen gjev meir meining å seia at den eine konstituenten refererer til ein undertype av referenten til den andre, enn at den eine konstituenten refererer til ei undermengd av referenten til den andre, som i (11) og (12), markerer eg det som overtype:undertype. Dette gjer eg ved hjelp av eit «nummerteikn» #, som symboliserer eit taksonomisk hierarki. Oppskalering vert markert med eit pluss-teikn, nedskalering med eit minusteikn, sjå (11) og (12).

- (11) **Bakterier** kan gi betennelse, som er kjent at kan drive kreftutviklingen. **Noen bakterier** [OR# -] kan gi mutasjoner i DNA hos mennesker, skriver Straussman. (Borgan 2020)
- (12) **Flest forskjellige bakterier** var det i brystkreft, ifølge studien som er publisert i det vitenskapelige tidsskriftet *Science*. Funnene føyer seg inn i en rekke studier som viser at vi kanskje har undervurdert hvilken rolle **bakterier** [OR# +] spiller i utviklingen av kreft [OR# +]. (Borgan 2020)

2. Heilskap:del dreiar seg om del–heilskaps-relasjonar ('X er ein del av Y') i vid forstand, herunder delmengder/heilmengder som ikkje er døme på taksonomiske relasjonar (som i (13) nedanfor), eller der dei taksonomiske relasjonane ikkje er fokuserte på i teksten (jf. drøftinga ovanfor), og veksling mellom generisk referanse (art) og indi-

viduell referanse (einskildindivid), som jo er ei form for delmengd:heilmengd-relasjon. Heilskap:del-koplingar markerer eg med ein krøllalfa (som er ein a «innkapsla» i ein sirkel). Oppskalering vert på same måte som ved overtypetype:undertypetype markert med eit plussteikn, og nedskalering med eit minusteikn. Ved veksling mellom generisk og individuell referanse vert endringa i referanse spesifisert, som i (14).

- (13) **Forskere** har visst om fenomenet siden 1911, da **den nederlandske fysikeren Kammerlingh Onnes** [OR@ -] oppdaget at kvikksølv ikke hadde noe elektrisk motstand ved 269 minusgrader. (Biørnstad 2020b)
- (14) **Flodhester** er ikke enkle å ha med å gjøre, og å gjennomføre disse tiltakene vil være både farlig og kostbart. Ifølge nettstedet skal det ha kostet 5000 amerikanske dollar å flytte **én av flodhestene** [OR@ -, +individuell referanse] til en dyrehage. (Schjølberg 2020)

4.1.3 Parallell referanse (PR)

Undertypene av kategorien 'parallell referanse' (PR) er baserte på kva type parallellitet det er mellom referentane til konstituentane: plassering i same hierarki av referentar eller delar av same heilskap. Hierarkiet og heilskapen kan vera presupponerte, dvs. kjent utanfor teksten, eller dei kan vera etablerte i teksten. Eg markerer parallell referanse med to skråstrekar (dvs. to parallelle linjer saman med anten nummerteikn eller krøllalfa, avhengig av type parallellitet. Ved parallell referanse utan ein eksplisitt referanse til overkategorien eller heilskapen på tekstoverflata kan den felles overkategorien eventuelt (forsøksvis) spesifiserast, som i (15).

- (15) Blir det **regnvær** tar vi på regnjakka. Blir det **kaldt** [#// 'vêrtypar'] tar vi på luer, votter og skjerf [#// 'ytterplagg']. (Schou 2020)

Underkategorien motsetnad, som mange tidlegare framstillingar opererer med under namn som *antonymi* eller *kontrast*, er i min modell plassert i PR-kategorien, med følgjande spesifikasjonar: Dersom to konstituentar refererer til referantar som i utgangspunktet kan seiast å vera i same hierarki (eller overmengd), som t.d. kvinne/mann, hund/katt, som er underkategoriar av høvesvis overkategoriane 'vaksne menneske' og 'kjæledyr', men poenget i teksten er å omtala motsetnad eller kontrast mellom desse to, markerer eg det med to motståande spissparentesar mellom to skråstrekar, som i (16) og (17).

- (16) **Menn** er fra Mars, **kvinner** [/></] er fra Venus (Gray 1995)
- (17) Man sier at **hunden** er menneskets beste venn, og at **katten** [/></] er helt sin egen. (Hildebrandt 2009)

Dersom poenget i teksten snarare er å referera til underkategoriar av ein overkategori, som til dømes at både hund og katt er vanlege kjæledyr, vert bindinga markert med [#//].

Underkategorien 'motsetnad' viser kor lite tenleg det er med kategorinamn henta frå semantikken. Antonymi er t.d. ein semantisk relasjon mellom einskildord frå same ordklasse, men motsetnadar kan òg uttrykkjast med ord som ikkje er semantisk sett antonyme. Òg ord som i semantikken er rekna for synonyme, kan i gjevne kontekstar framstillast som motsetnadar på basis av ulike («motsett») verdilading, som i dette sitatet frå Språkrådet si «veiledning til deg som ønsker å bidra til en mer kjønnsbalansert språkbruk»:¹⁵

Ver merksam på at vi har ein tendens til å bruke ulike ord for same eigenskap hos kvinner og menn:

prinsippfaste menn og **sta** kvinner

forsiktige menn og **forsagte** kvinner

sterke menn og **dominerande** kvinner

(Språkrådet 2003; mine uthevingar)

Eg ønskjer ikkje å kalla kategorien 'kontrast', som ein del framstillingar gjer, då eg ikkje opplever dette som fulldekkjande. Til dømes vil konstituentar som *hund-katt* og *lærer-elev* kunna bli oppfatta som motsetnadar, men dei står ikkje i 'kontrast' til kvarandre slik t.d. *lys-mørker* gjer.

4.1.4 Referentar i same domenematrise (DR)

Undertypane av kategorien 'referentar i same domenematrise' (DR) er årsak:verknad, dvs. at noko forårsakar noko anna, som er ei relativt «sterk» relasjon, motivasjon: handling, som er noko «veikare» enn årsak:verknad ved at det her dreiar seg om ei valfri og tilsikta handling (i vid forstand) av eit tenkjande og viljestyrt vesen, og i tillegg ein samlekategori som eg i mangel av eit betre ord har kalla *anna*, og som omfattar ulike typar oppfatta assosiasjonar mellom referentar i same domenematrise. Kategorien årsak:verknad vert markert med ei pil slik: → dersom den første konstituenten refererer til årsak og den påfølgande til verknad, og slik: ← dersom det er vice versa, som i (18). Kategorien motivasjon:handling vert markert med ei «tilnærma lik-pil» slik:

¹⁵ Merk at dømet ikkje strengt teke inneheld tilfelle av referentkopling, slik fenomenet vanlegvis vert definert, all den tid konstituentane ikkje opptrer (i kvar si setning) i ein løpande tekst. Dømet er teke med for å illustrera kontrasterande bruk av synonyme ord med ulike verdilading.

≈> dersom den første konstituenten refererer til motivasjon og den påfølgande til handling, og slik <≈ dersom det er vice versa, som i (19). Kategorien 'anna' vert ikkje markert med noko symbol, men relasjonen vert om mogeleg/ønskjeleg spesifisert, som i (20).

- (18) **Kreft** er noe som oppstår i våre egne celler. Når **noe går galt** [DR ←] inni dem. Genene som pleier å holde cellene våre i sjakk, **får mutasjoner** [DR ←]. Og cellene **begynner å dele seg ukontrollert** [DR →]. Men nye metoder gjør det mulig å undersøke **svulstene** [DR →] enda nøyere. (Borgan 2020)

Kommentar til analysen i (18): I analyse av tekstbinding markerer ein binding bakover til den nærast føregåande konstituenten. Dermed må markeringa av bindingar gjelda parvise relasjonar mellom konstituentar. I (18) har eg oppfatta *Kreft* som den første konstituenten og *noe går galt* som den andre. Her har eg tolka og markert bindinga som DR og verknad-årsak (←), sidan sistnemnde konstituent refererer til ein uønskt prosess på cellenivå som fører til kreftsjukdom. Denne prosessen startar som følgje av mutasjonar i genane, nærare bestemt mutasjonar som får cellene til å dela seg ukontrollert (og altså ikkje kontrollert, slik dei skal gjera). Då oppstår det ein svulst som kan vera godarta eller vondarta. Når svulsten er vondarta, kallar vi det kreft, og førekomsten av konstituenten *Kreft* innleiingsvis gjer at mottakaren forstår at konstituenten *svulstene* i den siste setninga er av den vondarta typen. *Kreft* fungerer m.a.o. som triggar for aktivering av domenematrissa. Årsakskjeda er om lag slik: det oppstår mutasjonar på cellenivå → mutasjonane får cellene til å dela seg ukontrollert → celledeling fører til ein vondarta svulst → det har oppstått kreftsjukdom. Konstituenten *noe går galt* samanfattar dei to første ledda i årsakskjeda.

Medan årsakskjeda i (18) dreiar seg om ikkje-viljestyrte prosessar som uavvendeleg går sin gang dersom dei ikkje på éin eller annan måte vert stoppa, dreiar situasjonen i (19) seg om ei meir eller mindre frivillig og medviten handling som er motivert av ei erfaring pluss vurderinga av denne erfaringa, nærare bestemt eit møte med ein fattig familie og oppfatninga om at ein bør gje pengar til denne familien.

- (19) Når de like etter møter på **en fattig familie**, gir de to **almisser** [DR ≈>] mens Caroline står skamfull tilbake, flau over pengebruken sin. (Kaasa 2020)

Kommentar til analysen i (19): Konstituenten *almisser* kan seiast å vera kopla til *en fattig familie* fordi fattigdommen til familien motiverer pengegåva. Ordet *almisse* ('gåve til trengande') gjev signal om kven som gjev, og kven som får, og dermed er det ikkje naudsynt med noko mottakarledd i setninga.

I (20) finn vi konstituentar som kan seiast å vera element i det ein kan kalla ei arkeologi-domenematrise:

- (20) **Mye ny kunnskap om menneskehetens tidlige tider** har kommet fram de siste årene. Blant annet ble det beskrevet **over 300 000 år gamle Homo sapiens-levninger** [DR anna

‘kjelde til ny kunnskap om tidlegare kulturar’] fra Marokko i 2017, mye eldre enn det **arkeologene** [DR anna ‘dei som søkjer (kjelder til) ny kunnskap om tidlegare kulturar’] tidligere kjente til i Afrika. (Biørnstad 2020a)

Kommentar til analysen i (20): Arkeologar (jf. konstituent 3) leitar etter og undersøker fysiske leivningar (jf. konstituent 2) for å få meir kunnskap om tidlegare kulturar (jf. konstituent 1). Konstituentane refererer høvesvis til forskingsbasert kunnskap, forskingsmateriale og forskarar.

5 Avslutning

Det viktigaste føremålet med tekstbindingsanalyse er å undersøkje og få innsyn i korleis ulike element på tekstoverflata bidreg til at vi oppfattar ein sekvens av setningar som ein samanhengande tekst (eller ikkje), og å kunna identifisera og kommentera eventuelle problematiske eller interessante trekk ved tekstbindinga i den aktuelle teksten. Ved å utføra slik analyse vert ein meir medviten både som skrivar og som lesar.

Eg har i denne artikkelen lansert eit forslag til analyseapparat for analyse av referentkopling som eg meiner vil gjera det lettare å utføra slike undersøkingar. Ved å basera analysemodellen på relasjonar mellom referentane til konstituentane og ikkje på (eventuelle) semantiske relasjonar mellom (element i) konstituentar, kan ein unngå forvirring knytt til mange-til-mange-forholdet mellom semantikk og referanse.

Eg vil presisera at denotasjonen til – og eventuelle semantiske relasjonar mellom – leksikalske ord i konstituentar sjølvstøtt gjev svært viktige leietrådar til disambiguering av referanse i mange tilfelle. Og som drøfta over kan proord, bestemtheit og ellipsar òg bidra med viktige leietrådar. Mitt poeng er at desse semantiske og formelle aspekta ikkje utgjer «heile historia». Det er fleire tilgjengelege ressursar enn dette som vert mobiliserte i tolkinga av referensielle forhold i ein tekst, og det er ofte meir enn berre éin type ressurs som gjer seg gjeldande i eit konstituentpar. Derfor blir det både villeiande og uhensiktsmessig å basera analysemodellen på semantiske og formelle kategoriar som t.d. ‘synonymi’, ‘hyponymi’, ‘ellipse’ og ‘proord’.

Ved å nytta ei referansebasert tilnærming unngår ein òg det problemet som automatisk oppstår når ein prøver å skilja mellom kohesjon og koherens i samband med referentkopling. Jamfør dette sitatet av Nyström (2001, 35), som demonstrerer desse vanskane:

Referensbinding kan sägas vara den allra viktigaste bindningsmekanismen i text, den binding som ingen text klarar sig utan. Bindningen bidrar både till textens koherens och till dess kohesion – referenterna utgör en väsentlig del av textens innehåll och de referanser som återfinns på textytan bidrar till textens kohesion.

Her ser Nyström ut til å skilja mellom referentar, som bidreg til teksten sitt innhald og dermed òg koherens, og «de referanser som återfinns på textytan», og som dermed bidreg til kohesjon. Dette tolkar eg som ein påstand frå Nyström om at det finst referentar i teksten som ikkje er refererte til på tekstoverflata, men som likevel inngår i referentkoplinga til teksten. Dette er i beste fall ei unødvendig komplisering av fenomenet referentkopling.

Det finst referentkopling – i den tydinga eg nyttar ordet i – i alle tekstar som har koherens. Kohesjon er mest aktuelt å snakka om i samband med setningskopling, der ein bruker markørord for å eksplittera relasjonar mellom situasjonar som er refererte til i ulike setningar. Bruk av setningskopling er ofte ei frivillig sak, og markørorda refererer i mange tilfelle ikkje til noko utanfor teksten. Men tekstar utan «semantisk kohesjon» eller grammatisk markerte relasjonar mellom konstituentane kan utmerkt godt seiast å vera koherente og ha stor grad av referentkopling både fordi avsendar sjølv har intendert koherens og referentkopling i teksten, og fordi mottakar med sitt sett av tilgjengelege ressursar greier å finna fram til referansen til dei språklege uttrykka og gjera slutningar om samanhengar mellom dei, som t.d. ved lesing av Wergeland sitt dikt «Den første Sommerfugl», som vart drøfta innleiingsvis. Sjølv om ein tekst ikkje kan seiast å vera særleg «samanhengande» på tekstoverflata i semantisk eller grammatisk forstand, kan han sjølv sagt vera samanhengande i førestillinga til avsendar. Og ikkje minst kan teksten fint bli oppfatta som samanhengande av mottakar, fordi mottakaren på basis av ymse tilgjengelege ressursar i og utanfor teksten greier å danna seg mentale representasjonar av dei referentane som på ymse vis (eksplisitt eller implisitt) er referert til med ulike konstituentar i teksten, og av relasjonane mellom desse referentane.

Referansar

Primærkjelder

Asbjørnsen, Peter Christen og Jørgen Moe. (1843–44) 1994. Norske folkeeventyr. Innskrive og retta av Kjell Nedrelid. Sist forandra 31. oktober 1994.

<http://runeberg.org/folkeven/006.html>.

Bergens Tidende, leiar. 2021. «Erna Solberg skulle styrke beredskapen. Hun feilet». *Bergens Tidende*, 16. april 2021.

<https://www.bt.no/btmeningen/leder/i/VqJz43/erna-solberg-skulle-styrke-beredskapen-hun-feilet>.

Biørnstad, Lasse. 2020a. «Dette er et av de tidligste sporene etter moderne mennesker på den arabiske halvøya». *Forskning.no*, 19. september 2020.

<https://forskning.no/arkeologi/dette-er-et-av-de-tidligste-sporene-etter-moderne-mennesker-pa-den-arabiske-halvoya/1743522>.

Biørnstad, Lasse. 2020b. «Forskere hevder å ha laget en superleder som fungerer ved romtemperatur». *Forskning.no*, 27. oktober 2020.

<https://forskning.no/materialteknologi/forskere-hevder-a-ha-laget-en-superleder-som-fungerer-ved-romtemperatur/1759941>.

Bjerke, Mona Pahle. 2020. «Reddet av en utstilling i utstillingen». *nrk.no*, 19. september 2020.

<https://www.nrk.no/anmeldelser/anmeldelse-hostutstillingen-2020-1.15163132>.

Borgan, Eldrid. 2020. «Bakterier i svulster gjør at forskere må tenke nytt om kreft». *Forskning.no*, 29. oktober 2020.

<https://forskning.no/bakterier-kreft/bakterier-i-svulster-gjor-at-forskere-ma-tenke-nytt-om-kreft/1760673>.

Brandslet, Steinar. 2020. «Fysisk aktive sover bedre, selv under pandemien». *Forskning.no*, 28. oktober 2020.

<https://forskning.no/forebyggende-helse-ntnu-partner/fysisk-aktive-sover-bedre-selv-under-pandemien/1757711>.

Corneliussen, Arve. 2021. «Kan gi Liverpool stor ulempe: – Ikke skyld på meg». *tv2.no*, 11. mai 2021.

<https://www.tv2.no/sport/13993822/>.

Gray, John. 1995. *Menn er fra Mars, kvinner er fra Venus : kunsten å forstå det motsatte kjønn*. Oslo: Hilt & Hansteen.

Hildebrandt, Sybille. 2009. «Hvem er smartest – katter eller hunder?» *Forskning.no*, 3. juli 2009.

<https://forskning.no/zoologi/hvem-er-smartest--katter-eller-hunder/914746>.

Hoel, Yasmin Sunde. 2020. «30 magiske minutter sikret kalasseier: – Beste fra United under Solskjær». *nrk.no*, 28. oktober 2020.

<https://www.nrk.no/sport/united-knuste-sorloths-leipzig-etter-marginale-var-avgjorelser-1.15219976>.

Kaasa, Janicke S. 2020. «Knuste sparegriser og lommepenger i barnelitteraturen på 1700-tallet». *forskersonen.no*, 8. desember 2020.

<https://forskersonen.no/barn-og-ungdom-boker-etikk/knuste-sparegriser-og-lommepenger-i-barnelitteraturen-pa-1700-tallet/1782381>.

Melteig, Elina. 2020. «Dette kan være verdens nest minste universitetslogo». *Forskning.no*, 18. september 2020.

<https://forskning.no/kjemi-materialteknologi-nanoteknologi/dette-kan-vaere-verdens-nest-minste-universitetslogo/1740177>.

Schjølberg, Ulla Gjeset. 2020. «Narkobaronen Pablo Escobars 4 flodhester kan bli flere tusen i løpet av noen tiår». *Forskning.no*, 2. februar 2020.

<https://forskning.no/dyreverden/narkobaronen-pablo-escobars-4-flodhester-kan-bli-flere-tusen-i-lopet-av-noen-tiar/1631417>.

Schou, Ingrid. 2020. «Klimaendringer kan gjøre det vanskelig for dyr å ta smarte valg». *Forskning.no*, 27. oktober 2020.

<https://ung.forskning.no/dyreverden-fugler-klima/klimaendringer-kan-gjore-det-vanskelig-for-dyr-a-ta-smarte-valg/1761791>.

Språkrådet. 2003. «Kjønnsbalansert språk». Publisert 2. november 2003. [Netteksten er ifølge Språkrådet henta frå brosjyren «Kjønn, språk, likestilling», utgjeven av Norsk språkråd og Kompetansesenter for likestilling (1998).]

<https://www.sprakradet.no/sprakhjelp/Skriverad/Kjoenn/>.

Wergeland, Henrik og Harald Beyer. 1947. *Wergeland for hvermann: lyrikk og prosa*. Oslo: Gyldendal.

Sekundærkjelder

Brown, Gillian og George Yule. 1983. *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.

Croft, William. 2003. «The role of domains in the interpretation of metaphors and metonymies». I *Metaphor and metonymy in comparison and contrast*, redigert av René Dirven og Ralf Pörings, 161–205. Berlin: Mouton de Gruyter.

Croft, William og D. Alan Cruse. 2004. *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Danbolt, Anne Marit V. 2001. «Tekstbinding i minoritetslevers tekster: En studie av leksikalsk kohesjon og setningskopling i fortellinger skrevet av minoritetslever i 8. klasse». *NOA: norsk som andrespråk* 23: 15–50.

<http://hdl.handle.net/11250/2368515>

Eide, Monica. 2018. «Setningskopling, referentkopling og blanda kopling i andrespråkstekstar – ei undersøking av tekstar på nivå A2, B1 og B2». Mastergradsoppgåve, Universitetet i Bergen.

Enkvist, Nils Erik. 1974. «Några textlingvistiska grundfrågor». I *Språket i bruk*, redigert av Tor G. Hultman og Ulf Teleman, 172–206. Lund: Liber.

Evans, Vyvyan og Melanie Green. 2006. *Cognitive linguistics: an introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Fauconnier, Gilles. 2010. «Mental spaces». I *The Oxford handbook of cognitive linguistics*, redigert av Dirk Geeraerts og Hubert Cuyckens. Oxford: Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780199738632.013.0014

- Fossestøl, Bernt. 1980. *Tekst og tekststruktur: veier og mål i tekstlingvistikken*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fossestøl, Bernt. 1983. *Bindingsverket i tekster*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Halliday, M.A.K. og Ruqaiya Hasan. 1976. *Cohesion in English*. London: Longman.
- Källgren, Gunnel. 1979. *Innehåll i text*. Lund: Studentlitteratur.
- Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive Grammar - a basic introduction*. Oxford: Oxford university Press.
- Maagerø, Eva. 2005. *Språket som mening : innføring i funksjonell lingvistik for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Noström, Catharina. 2001. *Hur hänger det ihop? En bok om textbinding*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Oakley, Todd og Anders Hougaard. 2008. *Mental spaces in discourse and interaction*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Renkema, Jan og Christoph Schubert. 2018. *Introduction to discourse studies: New Edition*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Tanskanen, Sanna-Kaisa. 2006. *Collaborating towards coherence: Lexical cohesion in English discourse*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Verhagen, Arie. 2005. *Constructions of intersubjectivity. Discourse, syntax, and cognition*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilson, Deirdre og Dan Sperber. 2006. «An outline of relevance theory». I *Communication theories* (band 2), redigert av Paul Copley, 180–200. London: Routledge.
- Zwicky, Anja. 1984. «Om tekstbinding i gode og dårlige skolestiler». Hovedoppgåve, Universitetet i Oslo.
- Øgreid, Anne Kristine. 2005. «Struktur og sammenheng i argumenterende elevtekster: makrostrukturer og referentkopling i tiendeklassetekster». Mastergradsoppgåve, Universitetet i Oslo.

Abstract

This article presents some previous presentations of cohesive devices, seen from a Scandinavian perspective, and discusses the problems that may occur when one uses these models as basis for analyses of cohesion in authentic texts written by relatively experienced language users. In light of these problems, the author presents a proposal for a new model of understanding and a new method of analysis for lexical cohesion that is based on relations between the referents of phrases rather than semantic relations between word stems. The purpose of the work has been to try to find a

solution to the challenges associated with denotation and reference in the analysis of lexical cohesion, and the work is based on insights from Cognitive Linguistics and Relevance Theory. Examples taken from various texts on the Internet are employed as illustrations of both existing problems and possible solutions.

Helga Mannsåker

Universitetet i Bergen

helga.mannsaker@uib.no